

PROGRAMA
ÀNGEL JIMÉNEZ
DE MEMÒRIA DEMOCRÀTICA

TEMPS DE GUERRA

ACCIONS PER AL CONEIXEMENT DEL FEIXISME, LA II GUERRA
MUNDIAL I ELS CAMPS DE CONCENTRACIÓ NAZIS

DOSSIER PEDAGÒGIC

Museu d'Història de Sant Feliu de Guíxols

FEBRER 2022

Índex

1.- Objectius i accions del projecte.

1.1.- Objecte i cursos a qui s'adreça.

1.2.- Accions: tipologia d'activitats, metodologia i calendari.

1.3.- Coordinació.

2.- Dossier de treball.

2.1.- Informació sobre la vida quotidiana en temps de la primera postguerra a Sant Feliu de Guíxols i a la vall d'Aro.

2.2.- Estudis, publicacions, selecció de textos, objectes i filmografia consultables en línia. Materials en préstec.

3.- Directrius per al desenvolupament del projecte creatiu.

4.- Informació adicional sobre altres projectes similars en centres educatius catalans.

CALENDARI

Entre el 15 i el 19 de març s'enviarà al Museu la proposta de guió, que es revisarà per tal d'evitar repeticions excessives en els textos dels monòlegs

El 10 d'abril serà la data màxima de lliurament del material de creació al Museu.

Aquest material audiovisual fragmentari serà editat en un de sol, tasca a càrrec del Museu d'Història, entre el 19 d'abril i 4 de maig de 2022.

El Museu editarà, titularà i maquetarà l'audiovisual que unirà tots els enregistraments fets pels centres.

El 5 de maig serà la data de llançament de l'audiovisual a les xarxes socials.

Fotografia de portada:

Camp de concentració. Autor: Alexander Voroncov. USHMM/State Archives of the Russian Federation (domini públic)

1.- Objectius i accions del Projecte.

1.1.- Objecte

El següent document presenta un projecte pedagògic per al coneixement a les aules dels Instituts Sant Elm, Sant Feliu i Cor de Maria-Sant Josep de Sant Feliu de Guíxols, Institut Ridaura de Castell d'Aro i Centre de Formació d'Adults de Sant Feliu de Guíxols, sobre el feixisme, la II Guerra Mundial i, sobretot, els camps de concentració nazis, tot prenent com a eix central del projecte el cas dels **veïns que van patir l'infern dels camps nazis**.

CIUTADANS NASCUTS O RESIDENTS A SANT FELIU DE GUÍXOLS I LA VALL D'ARO VÍCTIMES DELS CAMPS DE CONCENTRACIÓ NAZIS¹

Alexandre Amir Borrell

Nascut a Sant Feliu, 1.8.1920, al carrer de la Rutlla, 12.

Deportat a Buchenwald, 18.9.1943

Mort a Dora-Mittelbau, 9.6.1944

Josep Coll Sarbosa

Nascut a Sant Feliu, 14.01.1908, en una casa de camp a tocar de l'Escorxador.

Deportat a Mauthausen, 6.8.1940

Traslladat a Gusen, 29.3.1941

Mort a Gusen, 2.11.1941

Joan Cubel Cosp

Nascut a Sant Feliu, 17.3.1920, al carrer de Monticalvari, 11.

Deportat a Mauthausen, 25.1.1941

Traslladat a Gusen, 8.4.1941

Mort a Gusen, 15.1.1942

Esteve Esteve Mer

Nascut a Sant Feliu, 25.1.1914, al carrer de Sant Fèlix, 7.

Deportat a Mauthausen, 27.1.1941

Traslladat a Gusen, 27.1.1941

Alliberat probablement a Mauthausen, 5.5.1945

¹ Jordi GAITX MOLTÓ (2006) "L'exili de 1939" dins AULADELL AGULLÓ, m. Et ALTRI, Franquisme i Repressió. Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols. Col·lecció Estudis Guixolencs, pàg. 216.
Pilar FRANCÈS, recerca en curs.

Josep Jordà Perich

Nascut a Sant Feliu, 16.4.1913, al carrer de Jacint de Pau, 6
Deportat a Mauthausen, 27.1.1941
Alliberat a Mauthausen, 5.5.1945

Antoni Moret Barti

Nascut a Sant Feliu, 2.6.1919, al carrer Caimó, 93.
Deportat a Mauthausen, 13.12.1940
Alliberat a Mauthausen, 5.5.1945

Lluís Murgat Clos

Nascut a Sant Feliu, 25.08.1906, al carrer de
Sant Domènec, 28
Deportat a Mauthausen, 26.4.1941
Traslladat a Gusen, 20.10.1941
Mort a Gusen, 28.11.1941

Francesc Parramon Ponjuan

Nascut a Sant Feliu, 1.11.1912, al carrer de
Caimó, 121
Deportat a Mauthausen, 27.1.1941
Traslladat a Gusen, 30.6.1941
Mort a Gusen, 30.11.1941

Basili Polo Pulgar

Nascut a Vilovela (Burgos), 17.1.1910
Resident a Sant Feliu
Deportat a Mauthausen, 27.1.1941
Traslladat a Gusen, 17.2.1941
Alliberat probablement a Gusen, 5.5.1945

Josep Ribas Juncà

Nascut a Sant Feliu, 8.6.1916, al carrer de Castell d'Aro, 30.
Deportat a Mauthausen, 25.1.1941
Traslladat a Gusen, 21.4.1941
Mort a Gus en, 31.1.1942

Emili Puigmolé Magrià

Nascut a Llagostera, 4.11.1909
Resident a Sant Feliu des d'
aproximadament el 1915
Deportat a, 27.1.1941
Mort a Mauthausen, 10.3.1941

Ricard Ruscalleda Lloveras

Nascut a Sant Feliu, 3.2.1902, a Can
Bagué, camí de Pedralta.
Deportat a Mauthausen, 27.1.1941
Traslladat a Gusen, 8.4.1941
Mort a Gusen, 12.8.1941

Francesc Sabater Roquer

Nascut a Sant Feliu, 24.3.1904, al carrer
de Garrofers, 50.
Deportat a Mauthausen, 13.12.1940
Traslladat a Gusen, 17.2.1941
Mort a Gusen, 20.1.1941

Joan Salvador Oliveras

Nascut a Sant Feliu, (data i lloc?)
Deportat a Mauthausen, 27.1.1941
Traslladat a Gusen, 29.3.1941
Mort a Gusen, 4.4.1941

Eusebi Vicens Sagué

Nascut a Castell d'Aro, 11.04.1910
Resident a Santa Cristina d'Aro des de
1934
Deportat a Mauthausen, 13.12.1940
Traslladat a Gusen, 17.2.1941
Mort al castell de Hartheim (Àustria),
22.9.1941

Context

Aquesta proposta s'emmarca dins del compromís pres per l'Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols en l'Acord de **Ple de 29 d'agost de 2019**, que transcrivim a continuació:

«Estem a tres dies del 80 aniversari de la invasió de Polònia per part d'Alemanya, dia que es considera l'inici de la Segona Guerra Mundial, dos dies després el 3 d'octubre de 1939 el Regne Unit i França declaren oficialment la Guerra.

I el nostre país va passar de llarg de molts dels efectes d'aquesta guerra degut al paper que Franco va jugar optant per una teòrica neutralitat, malgrat que com s'ha constatat es va aliar de facto amb el règim nazi. Tot i això molts catalans i alguns ganxons van veure com després de perdre una Guerra Civil acabarien el seus dies deportats a camps de concentració alemanys. La majoria dels ganxons al camp de Gusen. Trobem bibliografia suficient que ens permet identificar un bon nombre de ciutadans de la nostra vila que van morir en aquestes circumstàncies.

En aquesta línia, el Butlletí Oficial de l'Estat va publicar el passat 9 d'agost un edicte amb el llistat de les 4.427 persones de nacionalitat espanyola mortes en els camps de concentració de Mauthausen i Gusen. Aquest llistat ha estat elaborat per un equip d'investigació a partir de les dades que es guarden a la seu del Registre Civil Central de Madrid. D'entre aquestes 4.427 persones es troben nou veïns de la nostra ciutat. Tots ells van morir al camp de Gusen.

En relació a la publicació d'aquest llistat, les persones que hi tinguin interès tenen fins el proper 9 de setembre per presentar les al·legacions que estimin oportunes al respecte. Això pot ser bé per corregir alguna dada, o bé, per sol·licitar, arribat el cas, la inclusió d'alguna persona de la qual es tingui constància que va morir en aquests camps i no surti en el llistat.

L'esperit d'aquesta proposta és continuar amb la voluntat manifestada en més d'una ocasió per la nostra ciutat de retre homenatge a les víctimes del feixisme. Com es va fer, per exemple, l'abril de 1994 als Jardins Juli Garreta amb la inauguració d'un MONUMENT ALS DEPORTATS DE SANT FELIU DE GUÍXOLS I DEL BAIX EMPORDÀ. Aquest monòlit fou impulsat per l'Ajuntament de la ciutat i per l'entitat Amicals de Mauthausen.

També el passat Ple ordinari de 22 de febrer de 2018, a proposta del grup MES, es va aprovar per unanimitat una proposta per la qual la ciutat es comprometia a:

«L'Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols col·locarà en el paviment de davant dels edificis on van viure els represaliats pel feixisme o a on van treballar una llamborda commemorativa adherint-se a la iniciativa del projecte de Gunter Demnig, tal com ho han vingut fent darrerament altres ciutats del nostre territori.»

Aquestes llambordes, conegudes com *Stolperstein* (llambordes per ensopegar, en alemany), són petits monuments creats per l'artista alemany Gunter Demnig en memòria de víctimes del nazisme. Actualment n'hi ha més de 60.000 distribuïdes a més 1.800 ciutats d'una vintena de països. Són diverses les poblacions catalanes que ja ho han fet en els darrers anys (Manresa, Igualada, Sabadell, Girona...).

El Ple municipal acordà:

Primer: Que, una vegada contrastat el llistat publicat al BOE amb la documentació que pugui tenir al respecte l'Arxiu Municipal, es facin, abans del 9 de setembre, les al·legacions que s'estimin oportunes.

Segon: Impulsar un grup de treball amb la finalitat de preparar un acte d'homenatge i reconeixement de la ciutat cap a les persones de la ciutat víctimes del nazisme. En aquest sentit, la data assenyalada seria la del proper 5 de maig (data de commemoració de l'alliberament del camp de Gusen).

Tercer: Avançar en el compliment de la proposta aprovada pel Ple en el mandat anterior i col·locar als llocs de residència o treball d'aquestes persones víctimes del nazisme les llambordes conegudes com a Stolpersteine.

El projecte educatiu comptarà que en breu es realitzarà la col·locació de *Stolpersteine*, unes llambordes quadrades de 10cm x 10cm, de formigó i cobertes amb una fulla de llautó, on hi consten les dades d'un deportat. Aquestes llambordes, es posen davant de la façana dels domicilis on van néixer o bé residir els deportats de cada ciutat, essent úniques i realitzades a mà. Les *Stolpersteine* han arribat a Catalunya de la mà del Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya, qui des de l'any 2015 ha impulsat i finançat la col·locació d'aquestes llambordes arreu de Catalunya.

El projecte segueix la línia dels Projectes pedagògics estretament relacionats amb l'estudi local de la deportació als camps nazis i el projecte *Stolpersteine* gestionat pel Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya.

Antecedents

Com a antecedents i projectes dins la temàtica ja realitzats hi ha hagut les exposicions i activitats dels Tallers d'Història, així com les xerrades anuals realitzades sobre els camps nazis, amb la col·laboració d'associacions privades de memòria com l'AMICAL de Mauthausen i altres camps, i la d'estudiosos locals com Josep Murlà i Francesc Xavier Bosch.

I els materials elaborats des del grup de recerca sobre l'època franquista (GREF) coordinat des de l'Arxiu Municipal.

Així com el monòlit instal·lat al Passeig de la ciutat a través de l'associació destinada a la preservació de la memòria històrica de la deportació i a la prevenció i sensibilització Amical de Mathausen i altres camps.

Amb anterioritat l'Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols ja havia cercat la col·laboració de l'associació AMICAL de Mauthausen i altres camps, fundada l'any 1962 i amb seu a Barcelona. Aquesta és la impulsora de l'anomenada xarxa «Mai Més» de Memòria i de prevenció del feixisme, projecte al que s'hi han sumat ja diversos instituts de secundària d'arreu de Catalunya. Per dur a terme aquest projecte de memòria i sensibilització contra el feixisme, l'AMICAL aposta pel món local, tot partint de la experiència vital respecte la deportació de persona d'una vila o ciutat, sempre amb el suport d'institucions públiques, acadèmiques i del teixit associatiu. Entre les activitats d'aquest projecte, hi trobem projectes pedagògics, xerrades, cicles documentals, exposicions, la commemoració del Dia Internacional de l'Holocaust (el 27 de gener) i, fins i tot, viatges presencials als camps nazis actualment museïtzats.

Pel desenvolupament dels objectius i les respectives activitats que planteja la Xarxa «Mai Més», l'AMICAL ha creat el projecte pedagògic Buchenwald-Mauthausen, al qual els centres s'hi poden vincular.

Cursos a qui s'adreça: 4t d'ESO i GES

L'ensenyament a les aules catalanes de qüestions com el naixement dels feixismes a Europa en el període d'entreguerres (1919-1939), el nazisme (1933-1945), la Guerra Civil Espanyola (1936-1939), la II Guerra Mundial (1939-1945) i el franquisme (1939-1975), està regulat pels currículums de cada etapa educativa. Així doncs, podem veure que els cursos on s'imparteixen aquests continguts dins de l'assignatura de ciències socials⁴, són tres: 4t d'ESO i 1r i 2n de Batxillerat

A 4t d'ESO. l'únic curs obligatori, a l'alumnat se li presenten tots els continguts claus citats en el paràgraf anterior, continguts, que són avaluats en base a unes competències bàsiques que són les següents:

Competència 1: Analitzar els canvis i les continuïtats dels fets o fenòmens històrics per comprendre'n la causalitat històrica.

Competència 2: Aplicar els procediments de la recerca històrica a partir de la formulació de preguntes i l'anàlisi de fonts, per interpretar el passat.

Competència 3: Interpretar que el present és producte del passat, per comprendre que el futur és fruit de les decisions i accions actuals.

Competència 4: Identificar i valorar la identitat individual i col·lectiva per comprendre la seva intervenció en la construcció de subjectes històrics.

Competència 11: Formar-se un criteri propi sobre problemes socials rellevants per desenvolupar un pensament crític.

Competència 12: Participar activament i de manera compromesa en projectes per exercir drets, deures i responsabilitats propis d'una societat democràtica.

El projecte té la intenció de ser interdisciplinari, i d'obtenir el compromís anual d'ensenyants i departaments municipals implicats.

L'objectiu principal del projecte és, a més de l'adquisició de continguts i competències en consonància amb el currículum oficial, conèixer, conscienciar i prevenir els feixismes a través de l'estudi local i comarcal de la deportació als camps nazis. Considerem que aquest aprenentatge és clau per a un alumnat que forma i formarà part del conjunt de la societat.

Entre tots els objectius, tampoc no podem obviar el foment de la reflexió, l'anàlisi crític, el correcte tractament de les fonts d'informació i un ús correcte de les eines TIC.

1.2 Metodologia i calendari

Activitat 1

Presentació del projecte i xerrada a l'aula per part d'especialistes, en aquest cas a càrrec de l'historiador Jordi Gaitx i l'estudiós Josep Murlà, on s'introdueixen continguts sobre els feixismes i l'ascens del nazisme, l'exili i la deportació als camps nazis.

Matèries implicades: Ciències Socials; Educació ètica i cívica.

Calendari: Del 7 de febrer a l'1 de març

Activitat 2

Possibilitat que els centres realitzin sortides al refugi del Puig i al niu de metralladores del turó dels Guíxols. A càrrec del Museu d'Història amb participació de veïns guixolencs, com per exemple l'Associació de Veïns del Puig a través d'Isidre Ribera, i de Josep M. Vicens, president dels Amics del Museu.

Matèries implicades: Ciències Socials; Educació física (si s'escau).

Calendari: Del 7 de febrer al 29 d'abril

Activitat 3

Lectures de textos, a partir de la selecció en aquest Dossier de treball. S'han inclòs també textos referents a la vida quotidiana als anys 1940 a Sant Feliu de Guíxols i a la Vall d'Aro.

Calendari: Del 25 de gener a l'1 de març

Activitat 4

Creació d'un audiovisual on es treballarà:

- la temàtica que esculli cada grup-classe.
- la redacció d'un guió per a dos monòlegs: un que representi el presoner en el camp d'extermini i un altre que representi el familiar que l'espera a Sant Feliu.
- la preparació i el moment de l'enregistrament del monòleg: lloc, llum, vestimenta, etc. a partir d'eines TIC.

- la difusió de la creació resultant.

Totes les pautes estan recollides a l'Annex 2 d'aquest dossier.

Calendari: Del 15 de març al 10 d'abril de 2022

1.3. Coordinació

En aquest projecte hi són implicats els tècnics i professors coordinadors:

Rafael Dehesa, Centre de Formació d'Adults SFG

Carme Ferrés, Institut Sant Elm SFG

Dolors Linares, Institut Sant Feliu SFG

Anna Sureda, Centre Cor de Maria-Sant Josep SFG

Carles Ramírez, Institut Ridaura de Castell d'Aro

Joan Pinsach, exprofessor de l'Institut Sant Feliu

Sílvia Alemany, Museu

2.- Dossier de treball

2.1.- Informació sobre la vida quotidiana en temps de la Segona República i primera postguerra a Sant Feliu de Guíxols i a la vall d'Aro.

Basat i extret de:

À. Jiménez, *Sant Feliu de Guíxols: Una lectura històrica*, consultable a:

http://arxiumunicipal.guixols.cat/attachments/arxiu_guixols_jimenez_sant_feliu_lectura_historica.pdf

À. Jiménez, Memòria de postguerra, consultable a:

http://arxiumunicipal.guixols.cat/attachments/article/6118/arxiu_guixols_jimenez_memoria_postguerra.pdf

Les cases

Els obrers, a diferència d'altres pobles com per exemple Palamós, no vivien en habitatges construïts expressament pels empresaris, sinó en cases particulars. En cases de planta baixa i pis que encara es conserven a tot l'Eixample —sobretot entre el Monestir i la riera de Tueda—. Tenien en la major part: menjador, cuina, rebost i eixida a baix; i els dormitoris a dalt.

Els veïns tenien cura de la neteja dels seus carrers, mentre que la brigada municipal tan sols netejava el passeig i la plaça.

Cultura i ensenyament

El 1937 fou construïda l'**escola** dels Estudis Nous (actual Gaziel, edifici vell) que millorava enormement les condicions d'altres escoles públiques, fosques i humides, com la dels

baixos a l'edifici de l'Ajuntament (bombardejada el 1938). A Castell d'Aro l'escola es trobava al castell de Benedormiens.

Entre els 11 i 13 anys els nois i noies deixaven l'escola, per començar a treballar principalment en la indústria surotapera i la construcció.

Amb la Segona República es revifà l'**associacionisme** i es constituïren un munt d'entitats:

- Ateneu Social (1910) que tenia: Institut Popular, camp d'esports (futbol, tennis), sala d'espectacles per a cinema, Patronat d'Obrers,... liderat per Mn. Sants Boada.
- Agrupació d'Amics de la Sardana
- Centre Excursionista Mar i Muntanya
- Escola d'Esperanto- Esperanto Lerneja (1914: Congrés Internacional d'Esperanto a Sant Feliu de Guíxols, s'atorga el nom de Dr. Zamenhof a un carrer)

Es popularitzen els contes humorístics guixolencs, *Ganxoneries*, de Manel Sala, que signava Manel de l'Horta.

Nombrosos setmanaris s'editaven. El 1930 hi havia:

- El Programa, republicà federal
- L'Avi Muné, independent
- *Acción Social Obrera*, anarquista
- La Costa Brava, més clerical
- Onada, republicà

La ràdio

A partir dels anys 1920, penetrà a totes les ciutats i després de la guerra molts intentaven captar i escoltar, amb el volum ben baixet, Ràdio Pirenaica.

El cinema era una altra de les grans aficions. Funcionaven llavors a Sant Feliu:

- Salón Novedades (cinema i teatre)
- Mundial (cine)
- Ateneu Deportiu
- Saló Goula
- Saló Catalunya
- Llevantí (ball i cinema)

Les festes principals eren el **Carnaval i les festes majors**.

A la Festa Major hi havia jocs tradicionals, com la cucanya, i els balls als envelats, sardanes, concerts i focs artificials. Als Banys de Sant Pol i de Sant Elm s'hi feien també festes, amb competicions d'esports nàutics.

Els partits de futbol es jugaven al Casal d'Esports, abans de la guerra, es fundà als anys 1940 el C.F. Guíxols, que jugava els partits en solars al camp de la carretera de Palamós i a Vista Alegre.

A l'acabament de la guerra tot es regirà. La primera disposició de les noves autoritats va ser la de prohibir taxativament l'ús del català, i la d'obligar a utilitzar només la llengua espanyola.

També, immediatament, es prohibiren les festes populars de Carnaval. La ideologia dels vencedors ho impregnava tot. A Sant Feliu, al xalet de can Casas, se celebrà una festa nazi amb tota la parafernàlia alemanya.

I se n'introduïren de noves: la festa de la Victoria amb actes religiosos, i la de la *Raza*.

A Sant Feliu es van suprimir totes les revistes el 1939. El 1942 apareixia *Símbolo*, òrgan de l'Acció Catòlica de Sant Feliu. El 1947 sortí el setmanari *Chut!* que, després, donà pas a *Ancora* (1949).

Festa Nazi al pati de la guixolencia casa Casas. Fotografia: P. Rigau. AMSFG

Dins el nacionalcatolicisme, les noves autoritats assumiren de l'Església tan sols la pseudomoral repressiva, sobretot pel que fa al tema del sexe. A les portes de l'església es controlava si les dones hi entraven amb mantellina i mitges; no s'hi podia accedir amb pantalons ni —no cal dir-ho— amb faldilles curtes.

Però fora del temple també es volgué imposar a tothom la mateixa moral eclesiàstica. Un ban de l'alcalde disposava la separació de sexes en dues zones a la platja: a llevant les dones —un envà de canyes— i a garbí, els homes.

L'ensenyament esdevingué un canal important per a inculcar la ideologia triomfant, feixista. Però abans calia trencar amb el progrés pedagògic del passat. L'escola fomentà de nou la dualitat escola pública/ escola privada, tot prevalent la darrera. Es derogà el sistema de coeducació i —malauradament— es tornà a les classes separades de nois i de noies. I lògicament es prohibí el català, en totes les seves expressions.

També la simbologia feixista, himnes i festes, s'implantà a l'escola, on cada dia es cantava primer *l'Himno Nacional* i, més tard, només el «Cara al sol».

Així i tot, un grupet de professors i mestres mantingueren el caliu de la tradició, a través d'acadèmies privades (Margarida Wirsing, Josep Vallverdú) o d'activitats fora de l'escola (Josep Mas).

Malgrat tots els requisits o permisos governatius necessaris i de l'obligada presència de la policia en totes les reunions i conferències, les entitats populars guixolenques ressorgiren. Una de les primeres a reaparèixer va ser la d'escacs i a finals de 1949 es recompongué el Centre Excursionista, amb el nom de Montclar.

El cinema és un tema important, perquè en aquells primers anys va ser la diversió més a l'abast de tothom, la més popular, per no dir l'única. La gent es refugiava a les sales de cinema tot buscant una petita il·lusió, màgica potser, que aportés un xic d'alegria i d'evasió a la grisor i tristesa d'una vida individual i col·lectiva plena de tota mena de rutina, dificultats i problemes.

El 1939 hi havia dos cinemes: el saló Novetats —can Vidal— amb 1.376 localitats; i el saló Victoria —el Catalunya, per a la gent— amb 1.400 localitats. I el 1942 s'afegí el saló Oriente —el Llevantí— amb 394 localitats de platea i 220 de general.

Pel que fa a diversió, en els anys més durs del franquisme no hi havia moltes ofertes per escollir com tampoc diners i amb una pel·lícula curta de ninots o *Imágenes*, una llarga, mitja part, NODO i una altra de llarga, s'hi podia passar tota la tarda del diumenge.

El NO-DO imposava setmanalment la presència de Franco, el protagonista.

Al principi, les pel·lícules espanyoles que es podien veure eren prou ràncies: *Sin novedad en el Alcázar* —que glossava les heroïcitats del general Moscardó—, *Raza*, *Los últimos de Filipinas*, *Agustina de Aragón*,...

El 1945 s'inaugurà un nou saló d'actes: La Catequística, quan Lluís Burgell era president d'Acció Catòlica. Allí tingueren lloc representacions teatrals com els tradicionals Pastorets.

El treball

El 1939, Sant Feliu tenia 135 embarcacions de pesca. Molta gent també anava a pescar amb canya al moll, en aquells anys difícils de postguerra.

Amb la Segona Guerra Mundial, vingué una gran crisi i atur a les fàbriques, ja que fins el 1949 no s'obriren els mercats internacionals i no es podien exportar els taps al seu mercat principal, l'estranger. Els obrers i obreres que es quedaven sense feina no tenien cap ajuda oficial; per això molts formaven part d'associacions i mútues per ajudar-se entre els mateixos treballadors.

Les fàbriques de taps de suro als anys 40 amb més treballadors eren la H. A. Bender amb 86 i la C. A. Greiner e Hijos amb 65, i la d'aglomerat de suro Hijos de E. Rosselló, que ocupava 66 treballadors.

També eren importants les fàbriques de teixits, com la de Casas y Limberg. El 1944 torna a obrir portes la fàbrica tèxtil més important (fundada per Estrada i Girbau i que ara era

d'Olegari Soldevila Godó). I les mecàniques, com la de construcció de màquines com Castelló o Pernal, i de reparació de vehicles com Puig Laporta.

Els comerços se centraven a la part baixa de la ciutat, als voltants del mercat, i més amunt hi havia un altre punt comercial més popular o obrer: l'entorn del Puig.

Els primers anys del decenni dels quaranta hi havia a Sant Feliu tres hotels (Les Noies, Marina i Murlà) i cinc fondes: Sant Elm, El Sabre, Buxó (C/Major), L'Estrella de Delfí Janer (C/Especiers) i la fonda d'Enric Cruañas (rambla Vidal).

L'economia durant aquesta primera postguerra no es recuperà per l'autarquia: l'intervencionisme de l'Estat franquista, consum baix del mercat espanyol, escassetat de les matèries primeres, restriccions d'energia elèctrica, etc.)

La política d'autosuficiència econòmica dels anys quaranta portà el país a un empobriment i, els guixolencs, a haver de fer diverses feines per a subsistir.

Els transports

A partir de 1940, anà en augment el nombre de viatgers i de mercaderies transportats pel tren de Sant Feliu a Girona, mentre que el tràfic marítim havia disminuït moltíssim com a conseqüència de la Segona Guerra Mundial. I el transport per carretera era gairebé inexistent a causa de l'escassetat de la gasolina —el gasogen la substituïa, en els vehicles preparats— i del pèssim estat de les carreteres. De manera que el ferrocarril havia d'absorbir el tràfic de la majoria de les mercaderies, cosa que superava les possibilitats de la línia.

Repressió

Durant la Guerra

Els primers anys de guerra el Comitè —òrgan que de manera ràpida es creà per a la defensa en esclatar el cop d'estat— reaccionà amb duresa envers les persones suposadament còmplices del feixisme: escorcolls als domicilis, destruccions a les esglésies, ocupació de locals religiosos per part d'organitzacions polítiques i sindicats.

No obstant, també hi hagué accions com les de l'alcalde Francesc Campà, que salvà la vida del rector de la parròquia i de tres capellans més. A mitjans d'agost de 1936 era assassinat l'empresari Ricard Castelló, per motius de venjança.

Aquestes tensions entre la població s'aguditzen amb el pànic creat pels bombardejos, que es pensa que són l'avantsala d'un desembarcament dels feixistes des de Mallorca. Després del bombardeig de 30 d'octubre de 1936 són executats deu guixolencs al cementiri.

Bombardejos

Descripció detallada a:

<https://arxiunicipal.guixols.cat/calidoscopi/exposicions/6654-bombardeigs-de-sant-feliu-de-guixols-durant-la-guerra-civil-espanyola.html>

La por als bombardejors i la manca d'aliments bàsics fa que molts guixolencs anessin a viure temporalment a masies de la vall d'Aro i de Santa Cristina d'Aro.

Després de la Guerra

Els responsables dels partits i sindicats que havien donat suport a la República fugiren a l'exili. Altres van ser empresonats, segons les denúncies —en revenja— dels guixolencs que creien que havien estat perjudicats per la República i els canvis socials que s'esdevingueren durant la guerra. Execucions sumàries: la *Ley de responsabilidades políticas* permetia als tribunals militars jutjar la gent per actes comesos des de 1934. Els *desafectos* al nou règim eren portats a camps de concentració.

El partit únic de la dictadura, la Falange —nodrida improvisadament d' *ex-combatientes i excautivos*— va ocupar els centres del poder local a fi d'eliminar sistemàticament de totes les institucions el tradicional republicanisme democràtic dels guixolencs, i també la llengua i la cultura.

Foren depurats o desposseïts del seu lloc de treball tots aquells que havien estat considerats enemics del nou règim polític. Això passà amb treballadors de l'Ajuntament, del tren, mestres, etc. Els partits polítics, com els sindicats obrers, varen ser prohibits. L'Església celebrà la victòria de la *cruzada* sobre l'ateisme republicà i imposà a la població una moral arcaica i opressiva.

El darrer alcalde democràtic de Sant Feliu, Francesc Campà Viarnés, va ser afusellat el 6 de març de 1939, juntament amb Bernabé Llorens Collell que havia estat alcalde accidental. Ni els informes favorables del rector, mossèn Àngel Dalmau —a qui Campà, entre altres, li havia salvat la vida— no el lliuraren de la pena màxima. També l'exregidor Joan Darna Planellas va ser ajusticiat més tard, el 12 d'agost del mateix any. Tots tres pertanyien a ERC.

Recordem també la figura de Ramon Sais, que acceptà ser alcalde just ben abans de l'ocupació de la ciutat per les tropes franquistes, en una actitud de lleialtat a la seva ciutat.

Una xifra enorme d'homes, dones, vells i infant hagueren de marxar a l'exili. Alguns polítics molt destacats, com **Francesc Isgleas Piernau** (1880-1977), dirigent anarcosindicalista que arribà a ser nomenat, durant la guerra, conseller de Defensa de la Generalitat. A França continuà la seva activitat llibertària. Tornà a Barcelona l'any 1977, poc abans de morir.

O com **Josep Irla i Bosch** (1874-1958), que l'any 1938 va ser elegit president del Parlament de Catalunya. El 27 de gener de 1939, amb la seva família entrà a França. A Ceret rebé la tràgica notícia de l'afusellament del president Companys —15.10.1940—, i automàticament, com a president del Parlament, Josep Iria esdevingué president interí de la Generalitat a l'exili. Càrrec, amb més servituds que no pas poders reals que, en

aquelles circumstàncies tan perilloses i gens optimistes, va acceptar i exercir fins a l'any 1954, en què va ser substituït en la presidència per Josep Tarradellas i Joan. Morí a Sant Rafael (França) el dia 19 de setembre de 1958. Amb la democràcia, les seves despulles retornarien a Catalunya, al cementiri guixolenc.

L'alimentació i la gana

Durant la llarga postguerra continuaren —i fins s'accentuaren en alguns aspectes— les misèries de les famílies treballadores de Sant Feliu: Auxilio Social, cues de racionament, estraperlo, malalties, inseguretat social, etc.

Entre el 1939 i el 1948 el cost de la vida es va multiplicar, mentre que els salaris reals eren molt inferiors als de 1936. La mitjana del jornal d'un treballador era de 8 pessetes diàries (agost de 1939).

El consum de la carn va ser un aliment prohibitiu per als treballadors fins ben bé a finals dels anys 50. Vegeu-ne el preu oficial que tenia el 1940:

Porc:	7 pessetes en rasa
Vedella:	11,50 pessetes 1a classe
	9 pessetes 2a classe
	5 pessetes 3a classe
Xai tendre:	12 pessetes 1a classe
	10 pessetes 2a classe
	8 pessetes 3a classe
Xai fet:	6 pessetes en rasa

L'escassetat de gairebé tot i la insuficiència del racionament oficial no permetien la subsistència de la gent. Calia recórrer al mercat negre, l'estraperlo, que enriquirà alguns comerciants.

L' Auxilio Social: per a compensar l'injust repartiment del poc menjar, aparegueren entitats de caire benèfic.

La gana dels primers anys va ser, doncs, un fet habitual. Les cues del racionament de queviures estaven a l'ordre del dia.

El pa moreno (barreja de diversos cereals i, fins i tot, d'aglans) era la base del menjar, pa i alguna cosa més: pa amb vi i sucre groc, amb oli i sal, amb tel de la llet i sucre, etc. El pa blanc fins més tard no es normalitzà. I a la taula de molts —no pas de tothom—, el farro, la xocolata de garrofa, els moniatos i les llenties, la garrofa, el nap, l'aglà, les castanyes, les cairetes, la soja, les guixes i els llobins esdevingueren aliments habituals.

No era rar que la gent de ciutat tingués a casa, al terrat o a l'eixida, aviram: pollastres, conills, etc.

La pobresa causava sovint una malaltia tan lligada als temps difícils com era la tuberculosi. També el tifus i les malalties venèries eren freqüents. L'organització de la sanitat pública era deficient i no es comptava amb una fàcil disponibilitat de medicaments eficients, com la penicil·lina. La manca d'higiene, d'altra banda, donava vida a tota mena de paràsits: puces, polls, etc.

La vigilància.

Sovint s'havia de viatjar a altres pobles i a cases de pagès de fora, a buscar el menjar que aquí no es trobava, però per a circular d'un poble a un altre amb seguretat s'havia de dur un salconduit que es renovava cada mes i que valia 50 cèntims.

La ciutat

Acabada la guerra, s'hagué de refer tota la ciutat que havia estat castigada durament per les bombes. D'un total de 2.900 edificis, 600 en resultaren afectats directa o indirectament, i 50 foren totalment destruïts. A part dels immobles, les bombes havien esclatat també damunt del Passeig, de molts carrers i de les voreres.

Al final de 1942 s'enllestiren les obres dissenyades per Joan Bordàs d'urbanització del passeig del Mar i de la plaça del Monestir, i el 1945 s'inaugurà el mur de contenció entre el passeig del Mar i la platja.

DIETARI DE RAMON SAIS

Extret de:

Àngel Jiménez, **Memòria de la postguerra (1940-1960)**. Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols-Arxiu Municipal / Diputació de Girona, 2005, p. 68-72

Consultable a: <https://arxiumunicipal.guixols.cat/publicacions/col-leccio-urania-estudis-guixolencs/6118-memoria-de-la-postguerra-1940-1960.html>

Ramon Sais, el darrer alcalde republicà i ferm opositor al franquisme des del seu inici, abans de ser tancat a la presó de Girona deixà escrit el testimoni dels primers dies de l'ocupació militar de Sant Feliu, que ens pot orientar, més objectivament, a conèixer el que s'esdevingué, les preocupacions, etc.

3/2/1939 Divendres:

A dos quarts de 10 del vespre arriben els primers escamots de soldats d'en Franco.

4/2/1939 Dissabte:

A quarts d'onze es presenten a prendre possessió de l'Ajuntament, abandonat pels guàrdies; no obstant, després en tot el dia no es mouen del davant de la porta esperant els nous amos.

5/2/1939 Diumenge:

Se celebra una missa al passeig.

6/2/1939 Dilluns:

No es reparteix ni pa ni farina, ni altra cosa per menjar.

Es fa públic un bando ordenant a tots els que viuen a fora donantlos 24 hores de temps perquè vinguin a ocupar llurs estatges o del contrari seran ocupats per allotjar-hi tropes. Un altre, perquè "Quedand oliberada la ciudad del dominio del gobierno rojo marxista, por la División Legionaria Flechas Azules". Tots els soldats retornats del front es presentin a la comandància militar, amb manta, plat, cullera i calçat.

7/2/1939 Dimarts:

8/2/1939 Dimecres:

Es diu que han arribat 9 camions de queviures. La gent respira, contenta, creient-se que demà es repartirà alguna cosa.

A 3/4 de 9 de la nit donen el corrent elèctric.

9/2/1939 Dijous:

No es dóna res per menjar encara que s'assegura que demà hi haurà pa. És publicat un ban referent al valor dels bitllets de la República.

10/2/1939 Divendres:

Es dóna 1/2 lliura de pa i uns pots contenint pastes, lleties i alguna cosa en aquesta forma: famílies d'1-2, 1 pot; família de 3 i 4, 2 pots; i de 5 a 6, 3 pots.

També es reparteix sopa a vells de més de 65 anys i infants menors de dotze.

11/2/1939 Dissabte:

Es reparteix 1/2 lliura de pa per individu i uns pots de carn. (En la mateixa forma dels pots de llegums amb pastes). Als vells i criatures, dos sorells escabetxats o bé lleties.

Es fa un pregó convidant a posar domassos als balcons, essent alguns veïns que ho fan, i se celebra una manifestació a la tarda per celebrar la victòria obtinguda de la dominació de Catalunya. És incautat el local del "Casal Llevantí" per Falange.

12/2/1939 Diumenge:

No es reparteix res per a menjar. Es diuen dos o tres misses.

A la nit ball, organitzat per Falange, al "Casal Llevantí".

13/2/1939 Dilluns:

Donen 1 1/2 unces de sucre i pots de pastes, lleties, etc., en la proporció d'altres vegades.

14/2/1939 Dimarts:

1/2 lliura de pa, 3 unces de macarrons o lleties.

15/2/1939 Dimecres:

1/2 lliura de pa, 3 unces d'arròs i pot de carn.

16/2/1939 Dijous:

1/2 lliura de pa i pot de pastes.

Es presenta en Campà i és detingut; igualment s'avisa en Cruañas E., perquè es presenti, i se'l queden. Tots dos queden detinguts al convent.

17/2/1939 Divendres:

1/2 lliura de pa i 3 unces de macarrons.

És detingut en Rutllan i en Vicens (Sireno).

18/2/1939 Dissabte:

Fan un pregó anunciant que des del dilluns, dia 20, repartiran $\frac{1}{4}$ kg de pa a 0,80 ptes. kg. Donen pots de carn i 1/2 lliura de pa.

19/2/1939 Diumenge:

Misses i ball.

20/2/1939 Dilluns:

Es ven pa a 0,80 ptes. kg. Es reparteix pots de llegums.

21/2/1939 Dimarts:

Endemés del pa, es ven arròs, 1/2 lliura per ració, al preu de --

Es fa un pregó, avisant que el qui vengui articles a sobre taxa serà sancionat.

22/2/1939 Dimecres:

Es dona pots de llegums i es ven 1/2 lliura de sucre i 1/2 terça de vedella per ració al preu de (--).

Es fa un pregó que tots els mobilitzats per l'exèrcit roig es presentin.

25/2/1939 Dissabte:

Es crida a tots els que haguessin servit a l'exèrcit roig, en caràcter de voluntari, els que haguessin portat arma com a voluntaris i els mobilitzats de les lleves del 39 al 41, inclosos, perquè es presentin tots a la Comandancia militar de la plaza.

27/2/1939 Dilluns:

Un pregó avisant els pagesos i hortolans perquè no venguin res a casa seva, del contrari se la carregaran.

No es reparteix res, en cap forma.

Al migdia, s'anuncia per ràdio que l'Azaña ha presentat la dimissió de la Presidència de la República, que el general Miaja ha entregat el comandament al general Casado; que si resisteixen feblement a Madrid és per donar lloc a que abandonin la capital els que els hi interressi; que és qüestió de dos o tres dies perquè la guerra sigui totalment acabada.

28/2/1939 Dimarts:

Es ven 1/4 kg. de pa i es reparteix pots de llegums.

8/3/1939 Dimecres:

Es fa un pregó perquè tots els individus que es considerin aptes per anar a fer rabasses, que es presentin a (...) de 5 a 6 del vespre.

18/3/1939 Divendres:

Segons diuen són afusellats en Bernabé Llorens, en Campà, Colom i en..... en Rutllan a....

Segons la premsa, el mariscal Pétain, nomenat ambaixador de França a Espanya, arriba a San Sebastián. És molt significatiu que, precisament, el vencedor de Verdun sigui ambaixador de França, en aquests moments.

19/3/1939 Diumenge:

Sant Josep. Festa. Domassos. Inauguració del nou casal de l'Ajuntament, al passeig del Mar, a can Patxot, amb assistència del governador de Girona. Parlaments del governador.

28/3/1939 Dimarts:

A mitja tarda per la ràdio es comunica que els feixistes han entrat a Madrid. Es comença a córrer pels carrers; alguns joves amb banderes seguits de quitxalla canten l'himne feixista, fent saludar tots els vianants. També es comunica que en senyal de festa es plegui a les fàbriques on es treballa. Són molt pocs els que es troben en aquest cas, ja que pot dir-se que no treballa ningú a excepció dels botiguers. Es posen domassos.

29/3/1939 Dimecres:

Es confirma l'entrada a Madrid de les tropes d'en Franco. Es plega a les poques fàbriques que es treballa. La ràdio no para.

Es toquen sardanes. Les criatures i algun jove passen pels carrers perquè siguin endomassats els balcons i finestres. A la nit, xaranga; uns quants joves, nois i noies, volten els carrers amb alguna corneta, bombo i platets despertant tothom, perquè així comparteixin llur alegria. De moment un surt, perquè no se sap de [què] va.

Perquè sigui acomplerta llur finalitat piquen a totes les portes per fer aixecar del llit els que es resisteixen a compartir llur gaudi.

1/4/1939 Dissabte:

Per la ràdio i premsa es diu que les tropes d'en Franco han entrat a València, Alacant i un reguitzell de pobles més. Es reparteixen uns fulls, de casa en casa, amb el programa de les festes que se celebraran l'endemà, commemorant aquesta gesta; una missa a la plaça del Monestir, manifestació popular, desfilada de les Esquadres de Falange i Organitzacions Juvenils, partit de futbol, sardanes i cine. Es preveu que es posin banderes nacionals als

edificis públics i draps als particulars, que per assistir a la manifestació s'haurà de portar una branca de llorer (...)

2/4/1939 Diumenge:

És acomplert el programa anunciat el dia abans, en commemoració del dit primer any de la Victoria.

3/4/1939 Dilluns:

Són cridades les lleves de marina dels anys 1938, 39 i 40.

6/4/1939 Dijous Sant:

Se celebra aquesta diada amb més solemnitat que els bons temps de la Monarquia. No treballa ningú. Es compleixen els preceptes religiosos amb tota resignació. Llàstima que alguns llocs d'adoració no siguin en l'estat d'abans!

7/4/1939 Divendres Sant:

Plou. Durant la nit no ha cessat de fer-ho i a primera hora del matí no sembla pas que la naturalesa vulgui col·laborar a l'esplendor del dia.

11/5/1939 Dimarts:

Reunió a casa de la ciutat dels fabricants.

12/5/1939 Dimecres:

Altra reunió de fabricants i s'avisa per mitjà de pregó perquè tots els caps de casa hi passin per... a l'objecte...

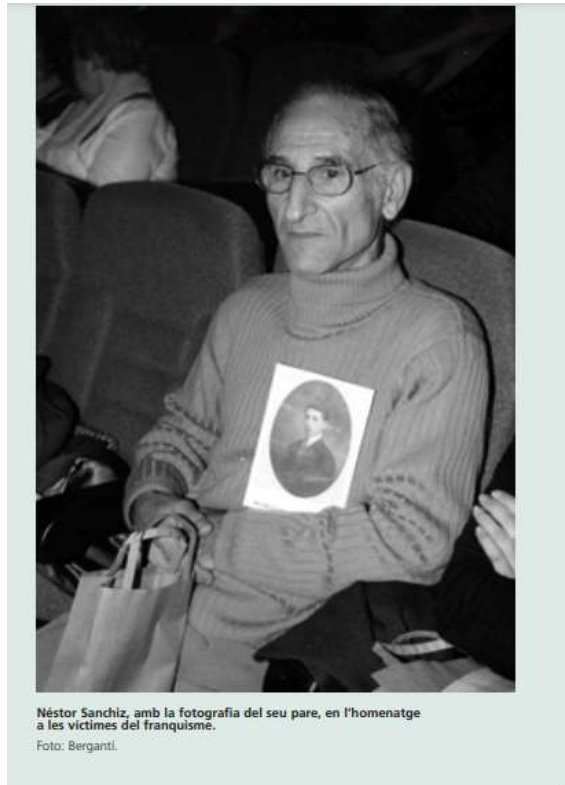
Arribant del front han estat detinguts... “

El diari sobri i, malauradament, curt, de Ramon Sais —que acaba tal i com l'hem transcrit— ens dona una visió molt general dels primers mesos de l'ocupació de la ciutat per les tropes franquistes, tant pel que fa a la distribució d'aliments com a l'ambient quotidià i festiu dels qui celebraven la Victoria; d'alguns guixolencs que varen ser detinguts i afusellats al cementiri de Girona en el silenci més absolut.

El mateix Ramon Sais, com veurem més endavant, va ser víctima d'aquella primera repressió. Va estar detingut al convent de Sant Feliu i, després, a la presó de Girona. Va ser testimoni directe de la repressió franquista més dura i de la vida a la presó.

D'altra banda, els testimonis de la fam que es passava a Sant Feliu en aquells primers moments són molt abundants. Cadascú se'n sortia com podia. Era habitual anar a les masies dels voltants a cercar una mica de menjar.

TESTIMONI DE NÉSTOR SANCHIZ

Néstor Sanchiz, amb la fotografia del seu pare, en l'homenatge a les víctimes del franquisme.
Foto: Bergantí.

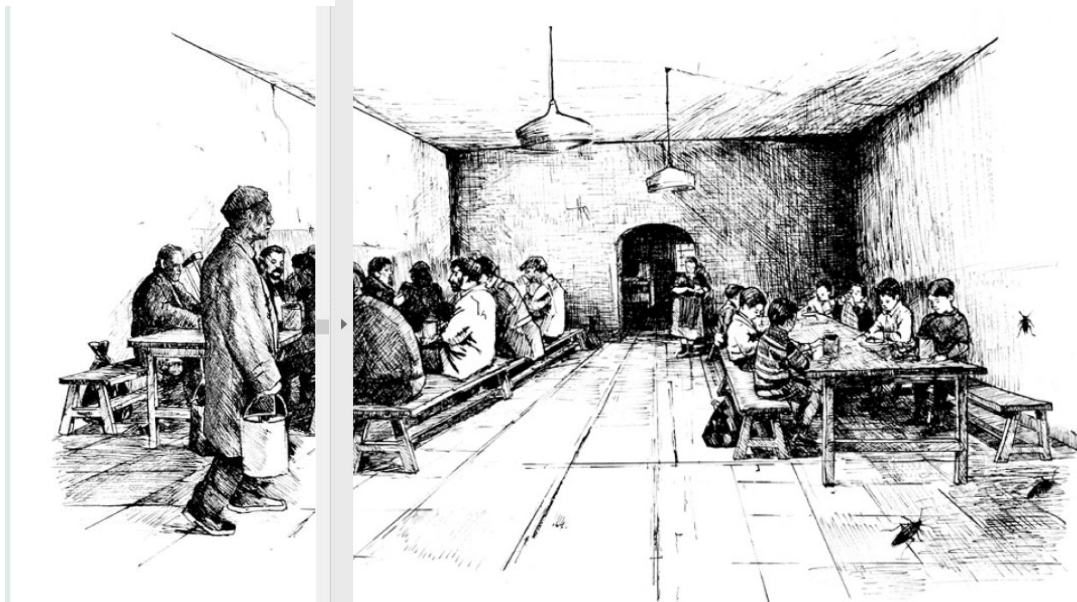
Testimoni d'un nen -dels vençuts, del retrobament, i notícia de la mort del pare.

“A prop dels meus seixanta anys de vida, rebo la visita d'una persona molt llunyanament coneguda: Josep Martí (Pitu). Havia estat amic i company de treball del meu pare quan, pels volts de l'anys 1930, treballaven com a pintors decoradors. Josep Martí, amb l'enyorança dels anys de l'exili, tornà a Sant Feliu, i un dels seus propòsits era el d'explicar-nos la circumstància de com va morir el meu pare. El desig s'esdevingué realitat en una de les dependències del ja desaparegut hotel Reina Elisenda. Martí explicà que el meu pare va morir als seus braços, en evitar que caigués al terra. Això passava al camp de concentració de Vernet d'Ariège (França). És fàcil d'entendre que aquell va ser un moment emotiu, tant per a en Martí com per a mi. Una emotivitat que augmentà quan Martí s'interessà per un encàrrec que la seva muller va fer-li.

Es tractava d'adquirir un quadre de roses pintades. El senyor Martí ignorava, llavors, que jo exercia com a artista pintor, i tothom ho ignorava -jo mateix- que aquell quadre -bo o dolent, tant se val- el tenia jo, sense saber mai a qui aniria destinat. Era l'únic quadre en el món capaç de transmetre, al cap de molts anys, un sentiment de gran força. La senyora Lluïsa, la “Cubana”, esposa de Martí i mare d'en Carlitos- que era de la meua mateixa edat-, m'havia tractat igual que al seu fill. Quan ell menjava, també n'hi havia per a mi. Esmenava les malifetes de tots dos. Era molt ben acollit en aquella casa, que esdevingué sovint el meu refugi. La meua mare sabia que estàvem ben protegits. Amb aquell quadre -que vaig dedicar-los- vaig intentar de manifestar un profund i agraït record d'infant, ara ja adult. Des d'aquell dia, de vegades, he pensat en fets que podrien haver passat a qualsevol nen dels molts desemparats que passaven gairebé la infància al carrer, i suposo que els podia haver passat el mateix que a mi”.

Néstor Sanchiz recorda que “els menjadors de l'Auxilio Social van quedar ubicats en una nau industrial de la mateixa finca. Era una planta baixa, on el terra —excepte una franja central cimentada per facilitar el rodatge de carretes i carretilles— era negrós, i que caminant per allà solies trepitjar els escarabats que anaven d'un costat a l'altre. El crac d'haver-ne trepitjat un podia ser absorbit pels xarrups dels qui menjàvem sopes, a vegades amb proteïnes visibles.

En aquells menjadors de l'Auxilio Social per a infants desprotegits era normal, per a algú de nosaltres, que si —quan tenies el plat a taula amb la ració de menjar, bo o dolent— senties necessitat d'anar a fer pipí, amb un gest prou sonor perquè tothom se n'adonés escopia dins el seu plat per assegurar-se que ningú no li prendria.

Menjador de l'*Auxilio Social* del carrer de Girona.
Dibuix de Julio García, segons els records de Néstor Sanchiz.

Abans de complir els meus cinc o sis anys, per la diada de Reis —penso que des de l'Auxilio Social— ens van dur a visitar la casa d'un nen ric, potser també bo i religiós, de Sant Feliu. Es donà la circumstància que los Reyes Magos de Oriente li havien dut moltes i bones joguines, que eren al voltant del llit. En canvi, recordo que a mi van deixar-me un joguet de llauna tret d'un sac on hi havia els dels altres nens, als menjadors infantils. Segur que hauríem estat més contents si abans no haguéssim vist els reis del nen de casa bona, que, encara que no fos conscient que també ell era manipulat, s'ho passava millor que nosaltres. Fins i tot el vam haver d'aplaudir!

La visita que acabo d'explicar en el paràgraf anterior, la vaig fer segurament amb esclops i sense mitjons, amb el que això implicava: nafres als peus. La solució era de posar-hi palla, però això ho feien els més grans. Nosaltres estàvem aprenent a sobreviure.

Hi havia un altre tipus de ferides que se't feien per dins quan —sense entendre-ho— senties dir: "Nen, no juguis amb aquell altre nen", que era jo. O les mirades furtives, les distàncies prudents, quan t'arraconaven per donar pas a altres. Tan perillosos érem? Teníem tan sols quatre o cinc anys, i em van fer patir sense sentit!

El “petit” —un quart de litre— de llet que el Generalísimo es va veure obligat a facilitar a les vídues de guerra amb fills, a casa nostra no arribava mai. La mare, en anar-ho a reclamar a l'Ajuntament, es va trobar que si accedia a les pretensions deshonestes d'un alt funcionari municipal la llet li seria proporcionada. En no acceptar tan deshonest i humiliant proposta, la mare —tot plorant— va topar-se amb l'alcalde, que es va interessar pel que li passava. Assabentat del cas, l'alcalde va voler confrontar la versió de la mare amb la del funcionari. Aquest, en negar-ho, va rebre dues bufetades d'una mare que defensava la vida dels seus fills. La llet va arribar a casa.

Aquests individus, amb els qui he hagut de conviure durant molts anys, van continuar fent de les seves, impunement”.

Extret de:

Àngel Jiménez, **Memòria de la postguerra (1940-1960)**. Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols-Arxiu Municipal / Diputació de Girona, 2005, p. 68-72

Consultable a: <https://arxiumunicipal.guixols.cat/publicacions/col-leccio-urania-estudis-guixolencs/6118-memoria-de-la-postguerra-1940-1960.html>

2.2.- Estudis, publicacions, selecció de textos, objectes i filmografia consultables en línia.

Llistat de llibres per a treballar a l'aula la història local i comarcal i la deportació als camps nazis:

- AMAT-PINIELLA, Joaquim. *K.L. Reich*. Barcelona, Edicions 62. 2010.
- ANGLADA, Maria Àngels. *El violí d'Auschwitz*. Barcelona, Labutxaca. 2010.
- BELENGUÉ MERCADÉ, Elisenda. *Neus Català. Memòria i lluita*. Barcelona, De Barris SCCL.2006.
- CATALÀ, Neus. *De la resistència a la deportació. 50 testimonis de dones espanyoles*. Barcelona, Memorial Democràtic. 2015.
- FRANK, Anne. *Diari d'Anna Frank*. Barcelona, Debolsillo. 2014.
- HERNÁNDEZ DE MIGUEL, Carlos. *Los últimos españoles de Mauthausen*. Barcelona, Ediciones B. 2015.
- LEVI, Primo. *Si això és un home*. Barcelona, La butxaca. 2008.
- ROIG, Montserrat. *Els catalans als camps nazis*. Barcelona, Edicions 62. 1977 (reeditada el 2021)
- TORAN, Rosa. *Els camps de concentració nazis. Paraules contra l'oblit*. Barcelona, Edicions 62, 2005.
- UHLMAN, Frederic. *L'amic retrobat*, Columna 1997, Barcelona. *L'ànima valenta*, Columna 2002, Barcelona. *El retorn*, Columna, 1997, Barcelona. *Història d'un home*, Columna 1999, Barcelona.
- WIEVIORKA, A. *Auschwitz explicat a la meua filla*. Pròleg de Rosa Toran. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 2001.
- VIADIU, Francesc. *Entre el torb i la Gestapo*. Barcelona, Rafael Dalmau. 2000

Llistat de pel·lícules i documentals per treballar el nazisme, la deportació i fomentar el debat a l'aula.

Pel·lícules:

- The Great Dictator (El gran dictador). Dir: Charles Chaplin. 1940.
- Schindler's list (La llista de Schindler). Dir: Steven Spielberg. 1993.
- La vita è bella (La vida és bella). Dir: Roberto Benigni. 1997.
- The Pianist (El Pianista). Dir: Roman Polanski. 2002.
- Die Welle (La onada). Dir: Dennis Gansel. 2008.
- El fotògraf de Mauthausen. Dir. Mar Targarona. 2018.

Documentals:

- Nazi concentration camps. Dir: George Stevens. 1945.
- Nuit et Brouillard (Nit i boira). Dir: Alain Resnais. 1955.

- El comboi dels 927. Dir: Montse Armengou i Ricard Belis. TV3 (30 minuts). 2004.
- Ravensbrück. L'infern de les dones. Dir: Montse Armengou, Ricard Belis i M. Josep Tubella. TV3 (30 minuts). 2005.
- Memòria de l'infern. Dir: Jordi Rubió i David Bassa. TV3. 2005.
- Samudaripen. El holocausto gitano olvidado. Dir: Eva Cruells.2016.

Articles:

https://www.ara.cat/cultura/Historia-fotografia-rescatada-camps-nazis_0_2282771746.html

El País, Los 'patriotas' que asaltaron el Congreso de Estados Unidos. AMANDA MARS, PABLO GUIMÓN, 17 ENE 2021 –

<https://voi.id/es/berita/29123/auschwitz-survivors-los-supervivientes-de-la-segunda-guerra-mundial-lamentan-los-disturbios-de-capitol-hill>

https://www.ara.cat/cultura/eines-culturals-combatre-extrema-dreta_1_3878223.html

ENLLAÇOS D'INTERÈS:

Blog Amical Mathausen i altres camps:

www.amicalmathausen.org

<http://projectebuchenwald.blogspot.com/>

<https://sites.google.com/xtec.cat/memoria-lleida-secundaria/inici>

Pàgina web del projecte "Portes de la memòria"

<https://sites.google.com/xtec.cat/portes-de-la-memoria/inici>

Dossier del projecte educatiu en commemoració de les víctimes de l'Holocaust. Curs 2018-2019.Parlamentde Catalunya

<https://www.parlament.cat/document/intrade/277288>

DOCUMENTACIÓ

Facilitada per Pilar Francès, investigadora del projecte d'instal·lació de les llambordes *Stolperstein* dels guixolencs deportats als camps nazis.

KL. MAUTHAUSEN

I/D Nr.

PARRAMON-PONJUAN, Francisco
NAME

1-11-1912 San Feliu de Guixols 12901
Geb.-Dat. Geb.-Ort Häftl.-Nr.

Häftl. Pers. Karte	☐	Korrespondenz	☒	Dokumente:	4
Häftl. Pers. Bogen	☐		☐	Inf. Karten:	
Effektenkarte	☐		☐	Bemerkungen:	
Schreibst.-Karte	☐		☐		
Nummernkarte	☐		☐		
Blockkarte	☐		☐		
Revierkarte	☐		☐		
Krankenblätter	☐		☐		
Todesfallaufnahme	☒		☐		
Todesmeldung	☐		☐		
Sterbeurkunde	☐		☐		

Umschlag-Nr.:

Sobre del Camp de Mauthausen on es guardaven els documents de Francesc Parramon. AROLSEN ARCHIVES.

Spanier **46113** 10971 Ma. 20
13020
Polo Pulgar, Basilio
17.1.10 Bilbao
Maler Stal.Nr. 87437
Zugang 17.2.41.

Gusen Karte

Fitxa de Basili Polo del camp de Gusen, Alemanya. AROLSEN ARCHIVES.

Documentació facilitada per Marc Auladell Agulló, selecció a cura de Judith Albertí.

Carta de Francesc Callicó adreçada a Joaquim Amat-Piniella, autor de K.L. Reich, sobre la vida del protagonista i companys republicans espanyols deportats a Mathausen, sol·licitant-li informació de dos veïns de Sant Feliu. Fons Jacint Carrió Vilaseca. Arxiu Històric Comarcal de Manresa.

Sant Feliu de Guíxols, 21 d'agost de 1964

Sr. En J. AMAT-PINIELLA
c/o Editorial SEIX BARRAL, S. A.
BARCELONA

Benvolgut amic:

Permeteu-me que d'amic us tracti, malgrat no haver tingut mai ocasió de parlar-vos ni veure-us. La lectura del vostre llibre, K. L. REICH, m'ha evidenciat que, d'haver-vos conegut personalment, hauria estat per a mi una satisfacció molt gran, per quant els sentiments que expressau en la vostra novel·la reflexen la vostra bondat i noblesa. En ella se us veu compartint el dolor dels vostres companys de captiveri, i anhelant, com ells, una major comprensió entre els homes, després d'aquell tràgic període comarés entre els anys de 1940 al 45, en el qual quasi tota Europa, i segments de l'Àfrica i Àsia, foren tenyits de sang humana, degut al malestruc atavisme bèl·lic que la nostra espècie arrossega des de la més remota antiguitat.

Per les pàgines del vostre relat hom veu desfilar, com en un terrorífic somni, les innombrables penalitats de que foren víctimes, sota el jou nazi, milers de compatriotes nostres- entre ells familiars i amics. Escenes inconcebibles per la bestial vesania dels vostres victimaris. Inconcebibles, a més, per haver estat allò possible al final del segon mil·lenni de l'Era Cristiana, quan els mots de Justícia i Llibertat son tan emprats pels capítosts de la política mundial en llurs respectives propagandes. En fi, que no tinc pas de repetir-vos els sentiments de repulsa que la vostra versió provoca en els lectors, envers els instints criminals d'aquells, diguem-ne homes, amb els quals tingueren la dissort d'anar a raure.

I encara més ens ha d'afectar la cruent tragedia que relateu als que en aquell infern hi teníem familiars i amics. Entre ells, un germà de la meua esposa, JOSEP COLL SERBOSA, i un gran amic anomenat EMILI PUIGMOLER. Tots dos hi moriren. El primer fou internat al Camp de MAUTHAUSEN el 6 d'agost de 1940 i traslladat al de GUSEN el 29 de març del 1941, en el qual morí el 2 de novembre del mateix any.

Ja sé que es molt difícil, entre tants catalans com hi havia, d'haver-los conegut. Però si per casualitat haguessiu tingut algun contacte amb ells, ja podeu figurar-vos amb quin interès rebriem la vostra informació, per breu que fos. Al començament del llibre un dels protagonistes expressa l'esperança de poder trobar-se a Sant Feliu per la Festa Major, a l'agost. No seria un dels nostres el que així parlava?

Ja sé que la historia es novel·lada i no pot prendre's al peu de la lletra. Però son tan versemblants els personatges, i tan idèntiques les circumstàncies, que està dintre del possible. Si així fos, digueu-nos-ho, per favor. De tot cor us ho agrairiem.

Perdoneu la gosadia del meu preo, i vulgueu acceptar, si us plau, la franca amistat del que cordialment us saluda

V. C.:
Francesc Callicó
C/. Sta. Magdalena. 38
Sant Feliu de Guíxols (Girona)

F. Callicó

Resposta de Joaquim Amat a Francesc Callicó que li permeté continuar la recerca de notícies sobre el germà de la seva esposa. Fons Jacint Carrió Vilaseca. Arxiu Històric Comarcal de Manresa.

Barcelona, 26 agst 1984

Serny Francesc Callicó
Sta Magdalena, 38
Sant Felin de Guixols

Ben volgut amic:

M'ha plaçut que em tracten d'amic. Tampoc ja no us coneix personalment, però amb el contingut de la vostra lletra en tinc prou per poder-vos considerar ~~un~~ amic.

El permatge de "EL Revet" que vol esser a Sant Felin per la Festa Major no està respirat ~~el~~ cap dels dos companys - famílies l'un, amic l'altre - pels quals us interessen. No els recordo pas. Potser us van conèixer però no puc perquè ara pugui retrebar-los en la memòria. L'amic del qual en Francesc és contrafigura es deia Francesc Perramon i era ^{definitivament} de Sant Felin on, ~~va~~ en

esclatar la guerra civil, treballava de confiter i era un jove i fregat destacat militant de la CNT. No puc recordar altres detalls. Les circumstàncies de la mort que li atribueixen, algunes són reals; altres no. Per exemple, no va morir d'infecció al cor sinó ~~per~~ ^{causa} d'una dutxa gelada. Tant-li fa, no? El que és ben cert és que era un gran xicot i un abnegat amic. Si per casualitat coneixeu algun familiar seu, podreu dir-li que encara el recordo amb el millor dels afectes.

Per si voleu fer les mateixes preguntes a un company que va ésser a Guseu, us en donaré l'adreça:

Jacint Carrió
Aiguader, 12 - 2a
Manresa

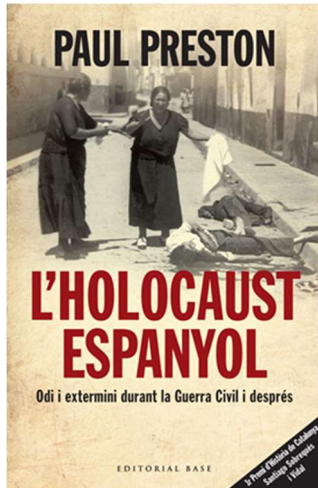
Es un bon amic meu i podreu dir-li que ^{li escriurà} ~~ja~~ ~~pot~~

be d'una la seva adreça. de part meua.
I no cal dir que quan m'afegia a Barcelona m'apodava que em feien per tot de començar una entrevista i començar

SELECCIÓ DE TEXTOS

A cura de Sílvia Alemany

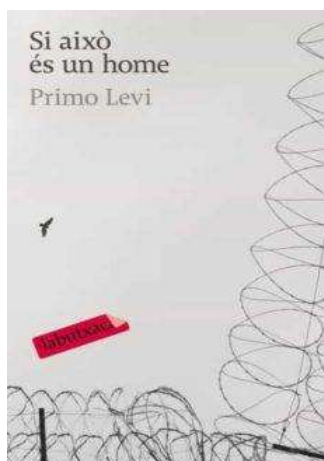
Paul Preston, *L'Holocaust espanyol. Odi i extermini durant la Guerra Civil i després.*

Durant la guerra civil espanyola, a la rereguarda, prop de 200.000 homes i dones van ser assassinats extrajudicialment o executats després de paròdies de judicis. Aquestes morts van ser conseqüència del cop militar del 17-18 de juliol de 1936 contra la Segona República. Per la mateixa raó van morir als fronts de batalla almenys 300.000 homes. Un nombre desconegut d'homes, dones i nens van morir en els bombardejos i els desplaçaments massius que es produïren amb l'ocupació del territori per part de les tropes franquistes. Al conjunt d'Espanya, després de la victòria dels sublevats al final del març de 1939, s'hi van executar prop de 20.000 republicans. Molts més van morir de malalties i malnutrició en camps de presoners i de concentració saturats i sense cap mena d'higiene. D'altres van morir en condicions d'esclavatge als batallons de treball. Més de mig milió de refugiats van haver d'exiliar-se i molts van morir de malalties contretes als camps de concentració de França. Milers de refugiats van morir d'esgotament als camps de treball nazis. Tot plegat constitueix els que crec que es pot anomenar amb tota justícia l'"holocaust espanyol".

Es pretenia garantir que els interessos de la classe dominant mai més no es veiessin amenaçats com ho havien estat entre el 1931 i el 1936 per les reformes democràtiques de la Segona República. Quan el clero justificava, i els militars aplicaven, les ordres del general Mola d'eliminar "todos los que no piensen como nosotros", no participaven en una croada intel·lectual o ètica. L'únic que tenia d'"intel·lectual" la defensa dels interessos de la classe dominant era en resposta al qüestionament, per part de les forces progressistes, liberals i d'esquerra, dels dogmes essencials de la dreta, que es resumien en el lema del principal partit catòlic, la CEDA: "Patria, Orden, Religión, Familia, Propiedad, Jerarquía". Tots aquests elements eren els pilars intocables de la vida social i econòmica a Espanya abans del 1931. "Patria" volia dir que no es permetia que els nacionalismes i regionalismes discutissin els centralisme espanyol; "Orden" significava que no es toleraven les protestes públiques; "Religión" representava que el monopoli de l'educació i de la pràctica religiosa corresponia a l'Església catòlica; "Familia" implicava el sotmetiment de la dona i la prohibició del divorci; "Propiedad" volia dir que la propietat de la terra era indiscutible; "Jerarquía" significava que l'ordre social existent era sagrat. Per protegir tots aquests dogmes, a les zones ocupades pels rebels, les víctimes immediates no eren només mestres, maçons, metges, advocats o intel·lectuals liberals i líders sindicals –és a dir, els qui podien haver difós idees de signe contrari- sinó que incloïen també tots aquells a qui els podien haver encomanat les seves idees: militants sindicals, els qui no anaven a missa, els sospitosos d'haver votat el Front Popular i les dones que havien obtingut el dret de vot i el divorci.

Primo Levi, *Si això és un home*

Pàgina 266

Aquesta idea de la missió de la Nació alemanya sobreviu a la derrota de la Primera Guerra Mundial, i fins surt reforçada de la humiliació del tractat de pau de Versalles. Se n'ensenyoreix un dels personatges més sinistres i infaustos de la Història, l'agitador polític Adolf Hitler. Els burgesos i els industrials alemanys paren l'orella als seus discursos encesos: Hitler promet molt, aconseguirà desviar cap als jueus l'avversió que el proletariat alemany sent contra les classes que l'han dut a la desfeta i al desastre econòmic. En pocs anys, a partir de 1933, aconsegueix treure partit de la còlera d'un país humiliat i de l'orgull

nacionalista inspirat pels profetes que l'han precedit, Luter, Fichte, Hegel, Wagner, Gobineau, Chamberlain, Nietzsche: el seu pensament obsessiu és el d'una Alemanya dominadora, no en un futur llunyà sinó de seguida: no mitjançant una tasca civilitzadora, sinó amb les armes.

Pàgina 268 i 269

El pas de la prèdica teòrica a l'acció pràctica va ser ràpida i brutal. El 1933, només dos mesos després que Hitler arribés al poder, neix Dachau, el primer Lager. Al maig del mateix any s'encén la primera foguera de llibres d'autors jueus o enemics del nazisme (però més de cent anys abans Heine, poeta jueu alemany, havia escrit: "Qui crema llibres acaba tard o d'hora cremant homes"). El 1935 l'antisemitisme és codificat en una legislació monumental i minuciosíssima, les Lleis de Nuremberg. El 1938, en una sola nit de desordres dirigits des de dalt, són incendiades 191 sinagogues i destruïdes milers de botigues de jueus. El 1939 els jueus de la Polònia ocupada feia poc són reclosos als guetos. El 1940 s'obre el Lager d'Auschwitz. El 1941-42 la màquina d'extermini funciona plenament: les víctimes seran milions el 1944.

En la pràctica quotidiana dels camps d'extermini hi troben acompliment l'odi i el menyspreu difosos per la propaganda nazi. Aquí no hi ha només la mort, sinó una munió de detalls maníacs i simbòlics, tendents tots a demostrar i confirmar que els jueus, els gitanos, i els eslaus, són ramat, escòria, immundícia. Recordi's el tatuatge d'Auschwitz, que imposava als homes la marca que s'usa per als bous; el viatge en vagons de bestiar, sempre tancats, cosa que obligava als deportats homes, dones i nens a jeure durant dies en la pròpia porqueria; el número de registre en substitució del nom; el fet de no repartir culleres (i, no obstant, els magatzems d'Auschwitz, en el moment de l'alliberament, en contenien alguna tona), per la qual cosa els presoners havien de llepar la sopa com gossos; la despietada explotació dels cadàvers, tractats com una anònima matèria primera qualsevol, de la qual s'obtenien l'or de les dents, els cabells com a material tèxtil, les cendres com a fertilitzants agrícoles; els homes i les dones degradats a la condició de conillets d'Índies, amb els quals experimentaven medicaments per suprimir-los després.

El mateix sistema que es va escollir (després de minuciosos experiments) per exterminar era clarament simbòlic. S'havia de fer servir, i es va fer servir, el mateix gas verinós que s'emprava per desinfectar les bodegues dels vaixells i els locals infestats de xinxes o polls. Al llarg dels segles s'han ideat morts més turmentoses, però cap no duia aquesta càrrega d'escarni i menyspreu.

Com és sabut, l'obra d'extermi va anar molt lluny. Els nazis, que també estaven compromesos en una guerra duríssima, a hores d'ara defensiva, hi van manifestar una pressa inexplicable: els carregaments de les víctimes destinades a les cambres de gas o a ser traslladades des dels Lager pròxims al front tenien preferència sobre els combois militars. No es va acomplir del tot perquè Alemanya va ser derrotada, però el testament polític que Hitler va dictar poques hores abans de matar-se, amb els russos a pocs metres, acabava així: "Sobretot ordeno al govern i al poble alemany que mantinguin en ple vigor les lleis racials i que combatin inexorablement l'enverinador de totes les nacions, el judaisme internacional".

Pàgina 144

Quan va acabar d'escriure, va alçar els ulls i em va mirar.

Des d'aquell dia, he pensat en el Doktor Pannwitz moltes vegades i de moltes maneres. M'he demanat quin devia ser els seu íntim funcionament d'home; com devia ocupar el temps fora de la Polimerització i de la consciència indogermànica; sobretot, quan he tornat a ser un home lliure, he desitjat tronar-m'hi a encarar, i no pas per venjança, sinó tan sols per una curiositat meva de l'ànima humana.

Perquè aquella mirada no va ser entre home i home; i si jo sabés explicar a fons la naturalesa d'aquella mirada, intercanviada com a través de la paret de vidre d'un aquari entre dos éssers que viuen en medis diferents, també explicaria l'essència de la gran folia del Tercer Reich.

Allò que tots nosaltres pensàvem i dèiem dels alemanys es va percebre en aquell moment de manera immediata. El cervell que dirigia aquells ulls blaus i aquelles mans cuidades deia: "Això que tinc al davant pertany a un gènere que òbviament convé suprimir. En aquest cas particular, cal assegurar-se abans que no contingui algun element utilitzable".

Pàgina 165

En efecte, nosaltres per als civils som els intocables. Els civils, més o menys explícitament i amb tots els matisos que hi ha entre el menyspreu i la commiseració, pensen que per haver estat condemnats a aquesta vida, per estar reduïts a aquesta condició nostra, devem estar tacats d'alguna misteriosa i gravíssima culpa. Ens senten parlar en moltes llengües diferents que ells no entenen i que els sonen grotesques com veus animals; ens veuen innoblement sotmesos, sense cabells, sense honor i sense nom, apallissats cada dia, més abjectes cada dia, i mai descobreixen en els nostres ulls una espurna de rebel·lió, o de pau, o de fe. Ens consideren lladres i deslleials, enfangats, esparracats i afamats, i, confonent l'efecte amb la causa, ens jutgen dignes de la nostra abjecció. Qui podria distingir les nostres cares? Per a ells som "Kazett", neutre singular.

Naturalment això no impedeix que molts d'ells ens llancin a vegades un tros de pa o una patata, o ens confiïn, després del repartiment de la Zivilsuppe a la fàbrica, els seus plats

perquè els escurem i els tornem rentats. S'hi indueixen per treure's del davant alguna inoportuna mirada famèlica, o per un momentani impuls d'humanitat, o per a simple curiositat de veure'ns córrer des de totes bandes per disputar-nos el mos l'un a l'altre, bestialment i sense pudor, fins que el més fort l'endrapa, i aleshores tots els altre se'n van capmoixos i ranquejants.

Pàgina 240 i 241

Al seu llibre no hi ha expressions d'odi envers els alemanys, ni rancúnia, ni desig de venjança. Els ha perdonat?

Per naturalesa, no sóc propens a odiar. Considero l'odi un sentiment irracional i bast, prefereixo que les meves accions i els meus pensaments, en la mesura del possible, neixin de la raó; per aquest motiu mai no he cultivat en mi mateix l'odi com a desig primitiu de revenja, de sofriment infligit al meu enemic real o presumpte, de venjança personal. He d'afegir que, pel que em sembla veure, l'odi és personal, es dirigeix a una persona, un nom, un rostre: ara, els nostres perseguidors d'aleshores no tenien rostre ni nom, es pot deduir d'aquestes mateixes pàgines: eren llunyans, invisibles, inaccessibles. Prudentment, el sistema nazi feia que els contactes directes entre els esclaus i els senyors es reduïssin al mínim. Deveu haver observat que, en ajust llibre, es descriu un única trobada de l'autor-protagonista amb un SS (pàgina 187), i no és casual que tingui lloc els últims dies, quan el Lager s'esfondra i el sistema ha esclatat.

D'altra banda, als mesos en què es va escriure aquest llibre, és a dir, el 1946, el nazisme i el feixisme semblaven realment no tenir rostre: semblaven haver tornat al no-res, esvanits com un somni monstruós, justament i merescudament, així com desapareixen els fantasmes quan canta el gall. ¿Com hauria pogut cultivar rancúnia, voler venjança, contra una munió de fantasmes?

No gaires anys després, Europa i Itàlia es van adonar que això era una il·lusió ingènua: el feixisme era ben lluny d'haver mort, només estava amagat, enquistat; estava fent la seva muda per aparèixer després amb un aspecte nou, una mica menys reconeixible, una mica més respectable, més adequat al nou món que havia sortit de la catàstrofe de la Segona Guerra Mundial que el mateix feixisme havia provocat.

Pàgina 273

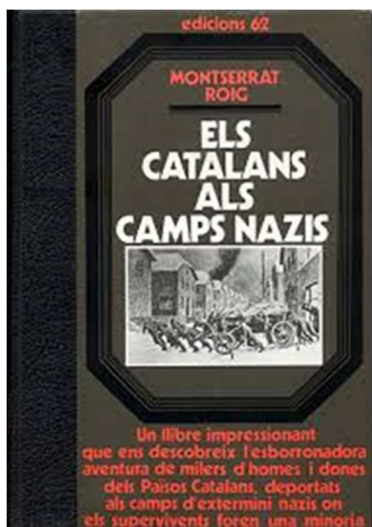
... són massa pocs perquè siguin realment perillosos, són més perillosos els homes corrents, els funcionaris disposats a creure i a obeir sense discutir, com Eichman;, com Höss, comandant d'Auschwitz; com Stangl, comandant de Treblinka; com els militars francesos de vint anys després, massacradors a Algèria; com els militars americans de trenta anys després, massacradors a Vietnam.

Cal desconfiar, doncs, de qui ens vol convèncer amb mitjans diferents de la raó, és a dir, dels líders carismàtics: hem de ser cauts en delegar en altres el nostre judici i la nostra voluntat. Com que és difícil distingir els profetes autèntics dels falsos, és millor sospitar de tots els profetes; és millor renunciar a les veritats revelades, encara que ens exaltin per la seva simplicitat i la seva esplendor, encara que les trobem còmodes perquè s'adquireixen gratis. És millor acostumar-se amb altres veritats més modestes i menys entusiasmadores, les que

es conquereixen amb esforç, a poc a poc i sense dreceres, amb l'estudi, la discussió i el raonament, i que es poden comprovar i demostrar.

És evident que aquesta recepta és massa simple perquè valgui per a tots els casos: un nou feixisme, amb el seu ròssec d'intolerància, de prepotència i de servitud, pot néixer fora d'Itàlia i ser-hi importat, tal vegada de puntetes i fent-se anomenar d'una altra manera; o bé pot desencadenar-se des de dintre amb una violència capaç d'arrasar totes les defenses. Aleshores els consells assenyats no serveixen de res i cal trobar la força de resistir: també en això, el record del que va passar al cor d'Europa, i no fa pas gaire temps, pot servir d'ajuda i d'avertiment.

Montserrat Roig, *Els catalans als camps nazis*

Franco va gosar reescriure la història l'any 1945 i s'emparà amb el silenci dels morts i amb el silenci forçat dels supervivents. Mentre la resta de països occidentals retien homenatge a les víctimes del nazisme, ell ignorava les seves, preocupat només per remarcar els trets catòlics i anticomunistes del seu règim i per atenuar les seves qualitats feixistes, com també es protegia de les penoses conseqüències del setge dels aliats per a la població amb la repressió i amb el recurs propagandístic de les campanyes internacionals contra Espanya. La importància geoestratègica de la península en el context de la guerra freda va acabar salvant-lo.

... La pujada al poder del nazisme no va comportar sols endegar actuacions polítiques per oferir sortides a les causes que l'havien fet possible. El seu desenvolupament i la seva radicalització posteriors van desencadenar l'aplicació dels principis més reaccionaris, ferotges i intransigents, fins a esdevenir un règim destructiu, al marge de tota reflexió racional i de tot imperatiu moral.

El règim nazi, durant els seus dotze anys d'existència, emprengué guerres agressives i de conquesta amb una brutalitat no exercida mai com aleshores, aplicà des dels aparells de l'estat un mètode de repressió, extermini, explotació i violència inimaginables per la seva intensitat i per la seva eficàcia tecnològica, utilitzà uns mètodes de manipulació ideològica de les masses des d'una propaganda agressiva i omnipotent, rebutjà totes les normes de les relacions internacionals i va integrar l'estat dins unes coordenades ideològiques de superioritat racial i de destrucció de les diferències.

El resultat d'aquesta política va ser traumàtic i arrossegà no tan sols els alemanys sinó el conjunt de la humanitat, amb una herència que encara avui perdura, després del resultat dels cinquanta milions de morts en la guerra, dels quals vint milions van ser civils, i la divisió posterior del món en dos blocs, en una Europa destrossada i arruïnada materialment i moralment. Aquest fou el trist resultat del pervers lideratge de Hitler, l'home que va dur

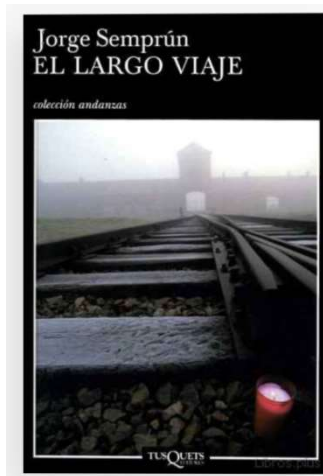
Alemanya a la quimera de la conquesta del món, de la construcció del Reich dels mil anys i de la plasmació de la superioritat racial. En la missió històrica que s'atorgava com a salvador nacional, hi col·laboraren insignes personatges de la intel·lectualitat, la ciència i les arts i hi cregueren milions de persones, fascinades per aquell personatge egòlatra i maníac.

L'entrega del poder a Hitler no va ser un fet casual, la república de Weimar, que havia entrat en l'etapa dels governs presidencialistes i de la influència dels grups de pressió, mostrava la seva feblesa democràtica. Després d'un període d'intenses negociacions per entrar al govern de Franz von Papen, conservador i candidat dels grans industrials, Hitler va ser nomenat canceller, el 30 de gener de 1933, pel president del Reich, el mariscal Paul von Hindenburg.

Seria un greu error fossilitzar el tema, relegant-lo a un passat ja molt llunyà. Les circumstàncies històriques en què es va desenvolupar el nazisme són irrepetibles, però el seu llegat pertorbador continua present com un senyal d'alerta davant les possibilitats de perpetrar el mal des de les rutines professionals, des dels dictats de l'obediència passiva i des del traspàs de la responsabilitat individual a instàncies superiors i intangibles.

No puc amagar que el tema, desenvolupat en aquest llibre, implica una militància antifeixista i democràtica que renega de l'asèpsia històrica en nom de l'objectivitat i que afronta el repte de l'amnèsia, al costat de les víctimes, amb amor i dolor.

Jorge Semprún, *El largo viaje*

(diàleg entre els ara ex presoners del camp i els habitants de la casa just al davant)

*“-Al atardecer- pregunto-, ¿estaban ustedes en esta habitación?
Ella me mira.*

-Sí –dice-, siempre estamos en esta habitación.

-¿Viven ustedes aquí desde hace tiempo? –pregunto.

-¡Oh, sí! –dice ella-, desde hace mucho tiempo.

-Al atardecer –le pregunto, pero en realidad ya no es una pregunta, pues no puede haber duda alguna al respecto-, al atardecer, cuando las llamas desbordaban la chimenea del crematorio, ¿veían ustedes las llamas del crematorio?

Se sobresalta bruscamente y se lleva la mano a la garganta. Da un paso atrás y ahora tiene miedo. Hasta ahora no había tenido miedo, pero ahora sí tiene miedo.

-Mis dos hijos –dice-, mis dos hijos han muerto en la guerra.

Me echa como pasto los cadáveres de sus dos hijos, se protege tras los cuerpos inanimados de sus dos hijos muertos en la guerra. Intenta hacerme creer que todos los sufrimientos son iguales, que todas las muertes pesan lo mismo. Al peso de todos mis compañeros muertos, al peso de sus cenizas, opone el peso de su propio sufrimiento. Pero no todas las muertes pesan

con el mismo peso, por supuesto. Ningún cadáver del ejército alemán pesará jamás el peso en humo de uno de mis compañeros muertos.

“Mi tren silba en el valle del Mosela y veo desfilan lentamente el paisaje de invierno. Cae la noche. Hay gente que se pasea por la carretera, junto a la vía. Van hacia ese pueblecito, con su halo de humaredas tranquilas. Acaso tendrán una mirada para ese tren, una mirada distraída, no es más que un tren de mercancías, como pasan a menudo. Van hacia sus casas, este tren les trae sin cuidado, ellos tienen su vida, sus preocupaciones, sus propias historias. Por lo pronto, y al verles caminar por esta carretera, advierto, como si fuera algo muy sencillo, que yo estoy dentro y ellos están fuera. Me invade una profunda tristeza física. Estoy dentro, hace meses que estoy dentro y ellos están fuera. No sólo es el hecho de que estén libres, habría mucho que decir a este respecto; sencillamente, es que ellos están fuera, que para ellos hay caminos, setos a lo largo de las carreteras, frutas en los árboles frutales, uvas en las viñas. Están fuera, sencillamente, mientras que yo estoy dentro. No se trata tanto de ser libre de ir a donde quiero, nunca se es libre de ir a donde se quiere. Nunca he sido tan libre como para ir a donde quería. He sido libre para ir a donde tenía que ir, y era preciso que yo fuera en este tren, porque era también preciso que yo hiciera lo que me ha conducido a este tren. Era libre para ir en este tren, completamente libre, y aproveché mi libertad. Ya estoy en este tren.”

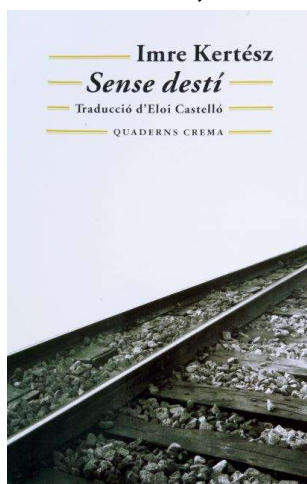
“Ya está bien, me voy. No tengo nada que ir a buscar, puedo marcharme tal y como estoy. Tengo unas botas rusas de caña flexible, unos pantalones gruesos de tela rayada, una camisa de la Wehrmacht y un jersey de lana de madera gris, con adornos verdes en el cuello y las mangas, y unas letras grandes pintadas en negro a la espalda: KL BU. Ya está bien, me voy. Se acabó, me marchó. El chico de Semur murió, yo me voy. Los hermanos Hortieux han muerto, yo me voy. Espero que Hans y Michel estén vivos. Todavía no sé que Hans ha muerto. Espero que Julien esté vivo. No sé que Julien ha muerto. Tiro mi cigarrillo, lo aplasto con el tacón en la hierba del césped, voy a marcharme. Este viaje ha terminado y regreso. No regreso a mi casa, pero me acerco. El fin de los campos es el fin del nazismo, y será por lo tanto el final del franquismo, está claro, vamos, no hay ni la sombra de una duda. Voy a poder dedicarme a cosas serias, como diría Piotr, ahora que la guerra ha terminado. Me pregunto qué clase de cosas serias haré. Piotr había dicho: “Reconstruir mi fábrica, ir al cine, tener hijos”.

“... me llevé una segunda sorpresa, cuando leímos en un diario que había los rojos y los nacionales. No era fácil de entender por qué eran nacionales, cuando hacían la guerra con las tropas marroquíes, la legión extranjera, los aviones alemanes y las divisiones Littorio. Fue uno de los primeros misterios de la lengua francesa que tuve que descifrar. Pero en Bayona, en el muelle de Bayona, me convertí en un rojo español. Había macizos de flores, montones de veraneantes detrás de los gendarmes, que habían venido a ver desembarcar a los rojos españoles. Nos vacunaron y nos dejaron desembarcar. Los veraneantes miraban a los rojos españoles y nosotros mirábamos los escaparates de las panaderías. Mirábamos el

pan blanco, los croissants dorados, todas esas cosas de antaño. Nos sentíamos desplazados en ese mundo de antaño.

Después, ya no he dejado de ser un rojo español. Es una manera de ser válida en todas partes. Así, en el campo de concentración yo era un "Rotspanier". Miraba los árboles y me alegraba de ser un rojo español. Con forme pasaban los años, más me alegraba de serlo".

Imre Kertész, Sense destí

vaig veure, les vaig sentir o les vaig experimentar. Jo vaig posar en pràctica la primera, potser la més modesta. Vaig aprendre que hi ha una parcel·la de la nostra natura que és inalienable i eterna. És un fet que en captivitat la nostra imaginació continua lliure. Per exemple, vaig arribar a un punt que, mentre tenia les mans ocupades amb la pala o el pic-estalviava forces, les distribuïa, em limitava a fer els moviments imprescindibles-, m'absentava, m'evadia.

"Sé que en un camp de concentració hi ha tres maneres o vies d'evadir-se perquè les

De totes maneres, vaig comprovar que la imaginació no és il·limitada, hi ha barreres infranquejables. Si no, amb el mateix esforç hauria pogut anar a qualsevol lloc: a Calcuta, a Florida, als indrets més bonics del món. Però no hauria estat prou seriós, per dir-ho d'alguna manera no hauria estat creïble. Així doncs, moltes vegades me'n tornava a casa. (...)

Per exemple, de seguida vaig arribar a la conclusió que a casa no havia viscut correctament, no havia aprofitat prou bé els dies, que hi havia moltes, moltíssimes coses de les quals em penedia. Així- vaig haver de fer memòria-, vaig recordar que era molt triat amb el emnjar, que toquetejava els plats i els enretirava perquè simplement no m'agradaven, i en aquell moment, al camp de concentració, em va semblar una negligència incomprensible i imperdonable. O bé, aquell estira-i-arronsa absurd entre la meua mare i el meu pare per la meua tutela. Quan torni a casa- vaig pensar amb paraules senzilles i entenedores, com si fos obvi, com si no m'interessés res més tret d'aquell fet ben natural-, quan torni a casa, posaré fi a tot això, haurem de viure en pau; així mateix ho vaig decidir. D'altra banda, a casa hi havia coses que em feien posar nerviós, que fins i tot- encara que semblava ridícul- em feien por, com ara algunes assignatures, els professors que les ensenyaven, l'hora dels exàmens, la possibilitat de fracasar, i finalment, el meu pare quan li havia de portar les notes. Al camp, evocava aquestes pors per la pura diversió de reviure-les i riure-me'n."

"Mentre esperàvem el tren d'enllaç que ens havien promès per al vespre, tot de gent, senyores, vellets, homes que rondaven l'estació, es van aplegar al nostre voltant. Ens van demanar si veníem d'un camp de concentració, i ens van fer moltes preguntes, a mi també (...). A poc a poc es van dispersar, tret d'un home que només portava una camisa i uns

“Esperi’s, a veure...” digué amb cara rígida, severa, gairebé pedant. “Així doncs, vostè” i no sé per què, però aquest tractament tan seriós, pronunciat amb una certa solemnitat, em va emocionar “ha sentit a parlar de les cambres de gas”. I li vaig contestar que sí. “De totes maneres”, va continuar sempre amb la mateixa cara rígida, com si volgués ordenar i aclarar les coses, “no ho ha comprovat personalment, amb els seus propis ulls”, i jo vaig haver d’admetre que no. Tot seguit va afegir: “Ah, ja”; va fer un breu cop de cap de comiat i va marxar tot estirat, amb l’esquena dreta, i em va fer la impressió que se n’anava satisfet.”

Dory Sontheimer

LES SET CAIXES

6e

SASTRERIA SSS TINTORERIA

C'EST MIEUX D'ALLER CHEZ UN SASTRE QUE CHEZ UN TINTORIER

Angle Editorial

Però quan vaig haver de desmuntar el pis on ella havia viscut, vaig trobar unes caixes plenes de documents i correspondència. Aquella descoberta m'ha permès reconstruir gran part del que la meua família va patir al llarg d'aquells anys foscos, i fins i tot retrobar familiars dels quals ni sabia l'existència. He pogut esbrinar que la major part de la nombrosa família de Praga, ja que eren deu germans, va ser deportada, i molts van morir a Auschwitz, alguns a Riga i d'altres a Minsk. Els que van sobreviure es troben dispersos: Canadà, Boston, Londres... Ha estat una tasca feixuga i sovint dolorosa, però encaixar les peces d'aquest puzle m'ha ajudat a aprofundir en la meua identitat.

Martin Niemöller, *Vaig guardar silenci*

*Quan els nazis van venir a buscar els comunistes,
vaig guardar silenci,
perquè jo no era comunista,*

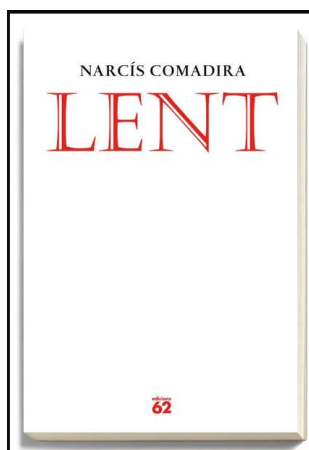
*Quan van empresonar els socialdemòcrates,
vaig guardar silenci,
perquè jo no era socialdemòcrata,*

*Quan van venir a buscar els sindicalistes,
no vaig protestar,
perquè jo no era sindicalista,*

*Quan van venir a buscar els jueus,
no vaig protestar,
perquè jo no era jueu,*

*Quan van venir a buscar-me,
no hi havia ningú més que poguera protestar.*

Narcís Comadira, *Allemande*

*Plou sobre Mauthausen, la terra
s'amara tendrament, grogueja
l'herba molla, molls
els bedolls ja tots d'or, molls
els avets espessos, els roures corpulents.
Aquest turó tan plàcid
té entranyes de granit, granit gris, de
granit
són els murs dalt del turó, de granit*

*les torres que vigilen, de granit els
camins,*

*Plou sobre Mauthausen, plou
dins les muralles, dins els barracots
de fusta on es maldorm,
malmenja, malviu, malmor.
Plou sobre Mauthausen i encara,
espectrals,
Al poble encantador,
segur que noies rosses canten dolces
cançons de prínceps i princeses –
primaveres
llargues, corones de flors boscanes,
estius d'olor de blat-, riuen,
no en saben res, diuen, no en saben res
d'aquella olor que el vent
els porta de vegades, olor*

l'escala, de granit, l'escala de la Mort.

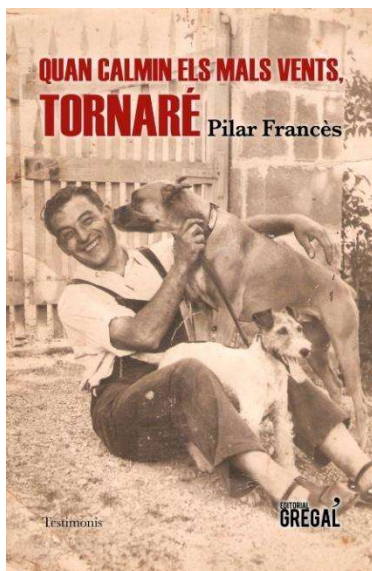
*baixen per l'escala cadàvers, arranquen
blocs de granit, escairen, esmicolen,
i ells avall amb els blocs, ells amunt
amb els blocs, ells, granit esmicolat,
ossos esmicolats.*

*de carn cremada –primaveres llargues,
estius d'olor de blat-, mai olor de sospita.*

*Homo homini lupus? No,
pobres llops. Els homes som, per als
homes,
homes senzillament. Encara*

Da Capo

Pilar Francès, *Quan calmin els mals vents, tornaré*

Els bombardejos a Sant Feliu
Pàgines 119-120

*En Josep, la Pietat i els seus dos fills no es lliuren de patir un
dels episodis més cruels i sinistres en el diari d'un conflicte
armat: els bombardejos. Durant la guerra civil s'empren
avions per atacar la població, malauradament per primer
cop a la nostra història.*

*El divendres tretze d'agost de 1937 té lloc el primer, comès per l'aviació legionària italiana
HeinkelHe5918, amb víctimes mortals. Sis bombes cauen al passeig dels Guíxols i maten deu
persones —tres de les quals nens— i causen nombrosos ferits. Aquell dia els de casa fugen
cap a l'interior, vers Santa Cristina d'Aro, com també fan altres veïns. Carreguen algunes
provisions per menjar en un petit carretó, hi asseuen al nen Vicenç i ells dos enfilen a peu la*

costeruda carretera —la Pietat, embarassada de sis mesos d'en Paquito, no té el pas massa lleuger— per resguardar-se en una barraca prop de la font del Pi. Al control de la sortida de Sant Feliu, conegut amb el nom dels Burots, un punt en mans del braç sindical anarquista de la CNT, els avis presenten la documentació perquè aquell paio amb barba de tres dies i brut com una guilla l'examini i la validi de nou. L'avi li diu que no pateixi, que no fugen, que només cerquen refugi per les bombes i amb el seu vistiplau continuen el camí fins a trobar la barraqueta on tots tres passen la nit. Arribada la calma reprenen el camí de tornada a casa.

Un parell de mesos més tard, entre finals d'octubre i primers de novembre, s'intensifiquen els bombardejos a la ciutat, i com que ni l'un ni l'altre volen anar al refugi —el que tenen més a prop és el del Puig— per por de morir esclafats, en sentir sonar les sirenes tanquen portes i finestres i es queden tots tres a casa, arraulits sota l'escala tremolant de por. Tan bon punt els hi és possible, agafen el tren cap a Girona i continuen a peu fins a Cervià, a esperar que l'àvia trenqui aigües en un entorn més aquietat.

El Teniente Trigo

Pàgina 169

La por que els aliats desembarquin per sorpresa en algun port de la costa fa que el règim de Franco ocupi, des de 1943 fins a 1947, el litoral gironí amb un exèrcit d'hostes feixistes que duen unes ordres per fer complir, severíssimes i molt ben apreses.

Els militars s'instal·len en cases abandonades, confisquen propietats, ocupen edificis i s'allotgen en un gran nombre de llars on hi troben un llit còmode i un plat calent a taula. Qui li havia de dir a l'àvia que amb el marit *ausente* en terres franceses en tindria un a despesa a casa i, de tant en tant, un comandant a menjar. El millor de la casa és per a ell, li cedeix l'habitació de dalt, la que té la terrassa que dona al pati, on hi ha el llit de casada, l'armari i les dues tauletes de conjunt, i ella se n'engipona una a la planta baixa amb parell de catres atrotinats i la seva calaixera i tot ho comparteix amb els seus dos nois.

A canvi d'aquest brutal sacrifici, l'àvia té el rebost ple de queviures, el millor que pot donar en aquells moments tan difícils als de casa.

3.- Directrius per al desenvolupament del projecte creatiu Elaboració d'audiovisual. Del 15 de març al 10 d'abril de 2022

D'acord amb la informació continguda i treballada a l'aula, els alumnes prepararan un enregistrament de **dos monòlegs**:

- el del presoner, qui recordarà la vida quotidiana abans i durant la Guerra Civil i el terrible present al camp nazi.
- el del familiar del presoner o mort als camps nazis, qui recordarà i reflexionarà sobre la vida als anys 1940.

Tecnologia i format d'imatge

Es proposa la filmació amb telèfon mòbil, i d'entre els dispositius de què es disposin es triï aquell que pugui donar major qualitat.

Sempre que sigui possible, s'haurà d'intentar trobar una superfície de suport del mòbil perquè la imatge quedi més estable.

El format de les filmacions ha de ser en posició horitzontal, de 16/9.

Es recomana fer ús de l'anomenat «pla americà», que enquadra el subjecte des del cap fins als genolls. També es pot fer servir un pla més curt, per exemple, des del cap fins a la cintura.

Es recomana que tots els components del grup-classe treballin activament en la redacció, fent recerca de les localitzacions des d'on fer la filmació, analitzant la llum segons el moment del dia, controlant que no hi hagi soroll mentre facin la gravació.

Quan s'enregistri, cal tenir en compte de parlar pausat, respectant les pauses indicades al text del guió i vocalitzant adequadament.

Es proposa que els dos representants que facin els monòlegs siguin un de femení i un de masculí.

Filmació 1: Gravació sobre reflexió de la vida quotidiana als anys 1940

- **Durada màxima 40 segons** (Exemple: *“Me’n dono compte de com de diferent és la meua vida ara i com enyoro la d’abans de la guerra, quan ens ajuntàvem tota la colla i podíem anar plegats. Ara quan anem a la platja, ens fan separar als amics, la meua amiga i jo hem d’estar en una banda i el meu germà i companys a l’altra banda.*

També avui, 11 de febrer de 1939, després de tants dies sense provar pa, han repartit 1/2 lliura de pa per cadascun i pels germans petits, ens han donat sorells escabetxats i lleties. Amb la gana que passàvem, ens ho hem menjat de seguida”

Filmació 2: Gravació sobre la vida als camps nazis

- **Durada màxima 40 segons** (Exemple: “Quan per fi vam poder sortir del camp, vam caminar fins a les cases properes. Anàvem bruts, mal vestits. En una de les cases, hi havia al menjador una parell de gent gran que ens miraven estranyament. Des de la seva finestra es veia el camp, i els vàrem preguntar si veien des d’allà el fum de la xemeneia.
Es varen mirar entre ells, inquiets i incòmodes, i varen mormolar que els seus fills havien mort al front.
Per a nosaltres però cap dels morts al front podia comparar-se amb els companys assassinats al camp.”

El vestuari ha de ser al màxim de neutre.

Proposem que es vagi de color blanc o negre, pel to de respecte que es vol donar a la gravació.

CALENDARI

Entre el 15 i el 19 de març s’enviarà al Museu la proposta de guió, que es revisarà per tal d’evitar repeticions excessives en els textos dels monòlegs

El 10 d'abril serà la data màxima de lliurament del material de creació al Museu.

Aquest material audiovisual fragmentari serà editat en un de sol, tasca a càrrec del Museu d’Història, entre el 19 d'abril i 4 de maig de 2022.

El Museu editarà, titularà i maquetarà l'audiovisual que unirà tots els enregistraments fets pels centres.

El 5 de maig serà la data de llançament de l'audiovisual a les xarxes socials.

4.- Experiències en altres centres educatius catalans

Altres projectes com a exemples

4.1.- Alt Urgell

Aquest projecte s'emmiralla en l'excel·lent treball:

PROJECTE PEDAGÒGIC: ELS ALTURGELLENCS ALS CAMPS NAZIS Pau Chica Fernàndez. Maig 2020. Ajuntament de la Seu d'Urgell consultable en línia: <http://laseummedieval.com/app/uploads/2020/06/Projecte-pedago%CC%80gic.-Alturgellencs-als-camps-nazis.-Maig-2020.-.pdf>

El projecte contempla 4 activitats per a cada alumne i altres complementàries fora del curs:

- 1.- Xerrada a l'aula per part d'un especialista —o bé d'un docent prèviament format— on es presenti a l'alumnat el projecte pedagògic i es comenci a introduir continguts sobre els feixismes i l'ascens del nazisme, l'exili i la deportació als camps nazis. Matèries implicades: Ciències Socials; Educació ètica i cívica.
- 2.- Ruta guiada per la Seu d'Urgell. Un especialista portaria als alumnes a fer una ruta guiada per indrets de la ciutat que fossin d'importància entre els anys 1931 i 1939, amb especial èmfasi en aquelles cases on hi visqueren deportats i on s'instal·laran llambordes *Stolpersteine*. Matèries implicades: Ciències Socials; Educació física (si s'escau).
- 3.- Creació d'exposició a través de grups de 5 alumnes que tinguin com objectiu recordar la memòria dels nostres deportats. Matèries implicades: Ciències Socials; llengua catalana i literatura; educació visual i plàstica; informàtica; llengua estrangera (francès, si s'escau); música (si s'escau); tecnologia (si s'escau).
- 4.- Creació d'una aplicació mòbil de geolocalització de les llambordes *Stolpersteine* que els alumnes s'encarreguin de la preparació i elaboració d'una exposició temporal. Matèries implicades: Ciències socials; llengua catalana i literatura; llengua castellana i literatura; llengua estrangera (anglès i francès); informàtica.

Les activitats complementàries proposades són:

- Commemoració del dia internacional de l'holocaust (27 de gener).
- Jornada anual de respecte i preservació de les *Stolpersteine*.
- Viatges a camps nazis.

4.2.- Vilanova i la Geltrú

Un dels exemples més desenvolupats d'aquest projecte pedagògic el trobem a Vilanova i la Geltrú (Garraf) i l'IES Lluch i Rafecas, qui va impulsar un primer projecte pedagògic sobre la deportació. El projecte, multidisciplinari i amb una durada flexible a escollir pels centres educatius, planteja un treball transversal entorn els camps nazis i està enfocat a alumnes de 4t d'ESO o 1r de Batxillerat, destacant una major coherència curricular al darrer de curs de la ESO, però més maduresa i interès a l'alumnat de 1r de Batxillerat, pel que es deixa a elecció lliure. Per a la realització del projecte es proposa la lectura d'un

llibre escollit entre una bibliografia recomanada (Departament de llengua i literatura); la realització d'un treball grupal teòric sobre l'ascens dels feixismes i els camps nazis (Departament de ciències socials); i en darrer terme, un viatge dels alumnes a un camp nazi, en aquest cas Buchenwald. L'èxit d'aquest projecte comporta que l'any 2016 una ampla col·laboració entre centres educatius i ajuntaments del Garraf i l'Alt Penedès, amb el Museu del Ferrocarril de Catalunya¹¹, l'Institut d'Estudis Penedesencs, el Centre de Recursos Pedagògics del Garraf i de l'Alt Penedès i diverses associacions de memòria històrica, porti aquest projecte a una major coordinació entre centres i a la seva realització en diversos instituts d'aquestes comarques. Seguint en la línia iniciada per l'IES Lluch i Rafecas, altres instituts van apostar per fomentar treballs de recerca sobre la deportació, cicles de cinema i debat, i la participació en diverses jornades de memòria (com el citat Dia Internacional de l'Holocaust) i en exposicions en col·laboració amb museus de la zona com el Museu del Ferrocarril. Especialment interessant és aquest darrer aspecte, ja que en aquest cas, s'utilitza quelcom d'importància històrica local —el ferrocarril—, per explicar la deportació.

4.3.- Gavà

També l'Institut de Bruguers de Gavà (Baix Llobregat), ha apostat per aquest projecte i per la coordinació amb l'AMICAL i els centres educatius citats anteriorment¹². En aquest cas, el projecte es destina a l'alumnat de 2n de Batxillerat i és vertebrat a través del currículum d'Història. Amb alumnes més formats i madurs, s'aposta pels debats, les lectures crítiques, el cine-fòrum, participacions en jornades sobre l'holocaust amb altres instituts, un viatge presencial a Buchenwald, la redacció de diaris personals —reals o ficticis— sobre la guerra civil, l'exili i la deportació, i com a gran novetat, la realització d'una obra teatral a partir de la lectura d'un llibre sobre la deportació, per tal que l'alumnat pugui interpretar en primera persona l'horror dels camps nazis.

4.4.- Manresa

Trobem l'exemple de Manresa i els instituts Pius Font i Quer i Lluís de Peguera, que en motiu de la commemoració del centenari del naixement del escriptor manresà i supervivent de Mauthausen, Joaquim Amat i Piniella (1913-2013)¹³, es coordinaren amb el Centre de Recursos Pedagògics del Bages per sumar-se al projecte Manresa-Mauthausen, integrat en la ja citada Xarxa Mai Més. Aquest projecte iniciat per aquests dos instituts ràpidament fou ampliat a altres instituts de la zona, i amb estreta col·laboració amb l'àrea de cultura de l'Ajuntament de Manresa, s'ha convertit en un dels projectes amb més recorregut i experiències de tota Catalunya. Entre les activitats portades a terme, moltes d'elles similars a les ja citades, hem de destacar aquí la realització per part dels propis alumnes d'una exposició sobre la deportació de manresans als camps nazis al Museu Comarcal de Manresa (2016) i la participació directa de l'alumnat manresà en l'acte de col·locació de tres les llambordes *Stolpersteine* a la capital del Bages, com veurem al proper apartat. En aquest acte, els alumnes participaren llegint diversos textos i poesies sobre la deportació en cada una de les tres noves llambordes.

4.5.- Lleida

El darrer exemple d'aquest tipus de projectes se situa a Lleida. Diversos Instituts del Segrià, gràcies a un conveni entre l'Ajuntament de Lleida i l'Amical de Mauthausen, participen del projecte Buchenwald-Mauthausen, que com en la resta de casos té com activitat principal la visita dels alumnes a un camp nazi. A més de visitar exposicions i participar de commemoracions i jornades, els alumnes dels instituts que formen part d'aquest projecte van participar en l'acte de col·locació de les *Stolpersteine* a Lleida.

4.6.- Generalitat de Catalunya

Un darrer projecte independent de l'Amical de Mauthausen, és l'impulsat per la Generalitat de Catalunya el passat curs 2018-2019, en commemoració a les víctimes de l'Holocaust. En aquest projecte, coordinat per l'Àrea de serveis educatius del Parlament de Catalunya, el Memorial Democràtic i el Departament d'Ensenyament, hi van participar 6 centres educatius d'arreu de Catalunya, els quals van tractar cada un, un col·lectiu perseguit pel nazisme. El desenvolupament del projecte consistia en la realització d'un treball grupal per part de cada institut sobre el col·lectiu escollit, la posada en comú dels textos i la elaboració d'un discurs definitiu que l'alumnat llegiria al Parlament de Catalunya en l'acte de commemoració a les víctimes de l'Holocaust, celebrat el 28 de gener de 2019.

4.7.- Projectes pedagògics en relació a les llambordes *Stolpersteine*

Manresa: En relació a aquestes llambordes, la gran aportació del projecte pedagògic portat a terme pels instituts manresans Lluís de Peguera i Pius Font i Quer, va ser la creació d'una audioguia realitzada pels alumnes d'aquests centres i que té com objectiu explicar, en àudios breus d'entre tres i quatre minuts, les vides dels deportats manresans. A través de codis QR, els interessats poden realitzar una ruta per Manresa per les 28 llambordes instal·lades als portals dels edificis on van nàixer i viure els deportats de la ciutat. El projecte és sens dubte un gran exemple de treball grupal interdisciplinari on els alumnes poden tractar la deportació en diverses matèries del currículum educatiu de secundària, com llengua catalana i literatura, ciències socials o informàtica. A més, l'audioguia és una eina digital de llarga durada i que té una gran difusió i visibilitat pública, al ser accessible a tothom únicament amb una aplicació i un dispositiu mòbil amb accés a internet.

Navàs, població pionera a Catalunya —i a tot l'estat espanyol— en la instal·lació l'any 2015 de quatre llambordes *Stolpersteine* en memòria dels cinc navassencs que foren deportats a camps nazis. Aquesta instal·lació, fou possible gràcies a un treball històric col·lectiu titulat "*Silencis. República, Guerra Civil i repressió franquista a Navàs*". Així fou com s'inicià el projecte *Stolpersteine* a Navàs, que pedagògicament es basa en el projecte titulat *Qui ensopega, pensa!* Aquest projecte, aposta per un seguit d'activitats relacionades amb les *Stolpersteine*, com: la realització amb mitjans digitals d'un mapa interactiu que permeti una ruta de memòria per les llambordes que es troben al municipi amb

informació personalitzada de cada deportat (L'audioguia es pot escoltar en aquest enllaç: <https://allunyament.wordpress.com/diari-de-viatge/curs-2016-2017/commemoracio-a-manresans/>)

El treball a l'aula sobre la història dels deportats locals; les trobades d'estudiants de diversos instituts per compartir experiències i continguts al voltant dels deportats; la preparació de notícies per a mitjans de comunicació locals; la realització d'exposicions sobre la deportació al mateix centre educatiu; i la promoció de la cura de les llambordes al llarg dels anys.

Sabadell: Portat a terme a l'Institut Agustí Serra i Fontanet de Sabadell. En aquesta ciutat va ser l'any 2018 quan es van instal·lar les primeres llambordes *Stolpersteine*, gràcies a la col·laboració entre l'Ajuntament de Sabadell, el Memorial Democràtic i l'AMICAL de Mauthausen. En el pla pedagògic, els alumnes del programa de formació i inserció (PFI) de l'Institut Agustí Serra i Fontanet tractaren la deportació des de dues grans actuacions: en primer lloc, la col·laboració en la exposició 60 deportats sabadellencs als camps nazis (1940-1945), visitable entre gener i abril de 2019 al Museu d'Història de Sabadell, però amb possibilitat de visitar-la online. En segon lloc, trobem la realització d'un mapa de geolocalització i informació dels deportats protagonistes de 23 llambordes de la ciutat vallesana, realitzat l'any 2018. El projecte, totalment interdisciplinari, amb àmbits com la llengua catalana, castellana i anglesa, la informàtica, els audiovisuals, les TIC i la història, els portà a guanyar aquell mateix 2018 el premi StudentsAward en la modalitat del Mobile HistoryMap que atorga mSchools.

Dossier elaborat pel Museu d'Història de Sant Feliu de Guíxols el febrer de 2022

Autoria:

Sílvia Alemany (MHSFG)

Les especificacions tècniques s'han basat en el Dossier per a elaboració d'audiovisual, curs 2020-2021, elaborat per Judith Albertí (MHSFG).

Col·laboradors:

Marc Auladell

Pilar Francès

Agraïments:

Àngel Jiménez

Néstor Sanchiz

Josep Murlà

Jordi Gaitx

I en especial als ensenyants involucrats:

Rafael Dehesa, Centre de Formació d'Adults de Sant Feliu de Guíxols

Carme Ferrés, Institut Sant Elm de Sant Feliu de Guíxols

Dolors Linares, Institut Sant Feliu de Sant Feliu de Guíxols

Anna Sureda, Centre Cor de Maria-Sant Josep de Sant Feliu de Guíxols

Carles Ramírez, Institut Ridaura de Castel-Platja d'Aro

Joan Pinsach, exprofessor de l'Institut Sant Feliu

Projecte actiu i en evolució inclòs a:

